

І. Зуденко.

Перемога

Драматичний нарис на 3 дії,
4 відміни.

Випуск 1.

Всі права автора застережено.

Дієві особи:

Сумний Роман, укр. старшина 26 р., горнявий.

Галина, його дружина, 22 р., шатенка, вродлива.

Марко, друг Романів, укр. старшина, 28 р.

Ольга, 25 р. блондинка.

Затонівкий Іван, 30 р., в цивільному вбранні.

Шульський } Члени т-ва "Просвіта".
Строшко }

Деникинець, старшина.

Колісар.

Агент.

Сестра-зодібниця.

$\frac{1}{2}$ } Старшини.

$\frac{1}{2}$ } Козаки.

$\frac{1}{2}$ } Повстанці

$\frac{1}{2}$ } Червоноармійці.

$\frac{3}{4}$ }

Червоноармійці, старшини.

Діється в одному з губерніальних міст на Україні в часи боротьби за її незалежність.

Друга відміна 2 дії - в таборі інтегрованого війська У. Н. Р.

Дія 1.

Кімната, яка служить за їдальню і світлицю. Посередині - стіл, стільці. Праворуч - канапка. Біля задньої стіни, у лівому кутку - комода. По стінах - майтонки, прибрані рушниками. Двері - праворуч до спальні, просто - вихідні, ліворуч - до кухні. Просто - вікно, праворуч від дверей. Літа.

Ява 1.

(Іван сидить на канапі. Роман ходить).

РОМ. Дуже радий... дуже радий... Дякую, що не забув приятель... А ми гастекко згадували тебе... (Зупиняється проти Івана) А куди ти, Іване, так хутко зник із Жернополя?.. Я як раз напередодні нашого шлюбу!.. Ми тебе шукали, шукали...

ІВАН (щось пригадує, здригається. Йому ніяково)
Так... справи були... До штабу армії вики...

ками... Ну, а ти як поживаєш?! Що робиш?!

РОМ. Що роблю?! Служу при війську... Україну
будуємо...

ІВАН. Так, так... Будуєте... А як у вас пере-
бігає політичне життя? Як працюють
партії? Які з них найбільше впливові?!

РОМ. Привітатись, друже, не знаю... Тобі не
відомо: я - поганий політик... Ма і родин-
ні справи...

ІВАН. А то ж воно і є... Будуємо! А що і як
будуєте - ви й самі не знаєте... Хіба можна
збудувати справжню демократичну державу
такими засобами, яких вживаєте ви?!

РОМ. (ходить) Та які ж засоби?! Б'ємося з ворогами,
з наїздіниками... Що - перше...

ІВАН. Б'єтесь! А за що б'єтесь і з ким б'єтесь -
ви ясно і не розумієте... Ви закопались в
свої родинні справи і дивитесь навколо
байдужим оком... Хіба ви не бачите, що

у вас за стінками - та ж буржуазія,
та ж бюрократія, ті ж кайдани капіта-
лізму?..

ІМ. Чекай, друже, - я не розумію: якої це ти
співаєш?..

Іван. Що ж тут розуміти?.. Ти краще скажи,
чи був ти про боротьбистів?..

ІМ. Щось був...

Іван. Щого не вчить... Ти тільки подумай:
як можна економічно відродити Україну?
Свій капітал?.. Нема... Притягти захардонний?
Це ж - відне ярмо... Єдиний вихід - то шлях
комунального господарства... По цьому
шляхові й пішли боротьбисти...

ІМ. Я далеко зайшли?!.. Яка може бути
колуна, коли наш селянин з давніх давень
- господарь, власник?.. Ні, це - не те...
Комунального господарства не може бути...
"Московська колуна?" Так хіба ж це -

8
комунізм... і соціалізм взагалі? Кригав
про владу робітників та селян, — а самі? Зму-
щавтвся з них же... та так, як цареві
Миколі й не снилось!.. А як спаскудили
найкраці революційні гасла!.. Галасують
про право народів на самообвначення — і
путься на Україну, щоб знову придумати
своїм зоботом; вискувати та гнобити,
як це робили 300 років... А ваші бо-
ротівцети, мабуть, ще й допомагатимуть!..

Зван. От і ти, Романе, забалакав, як в Цент-
ральній Раді... Це ж і є затісний вілий
погляд наших хуторян, які в соціалізмі
розуміють стільки, скільки я в англійській
мові... Господарі!.. Власники!.. Споратку-
дрівні, потім — більші... а потім — може
й „деповелюможний всієї України“?!
І знову — неволь і кайдани?! Ні, такими
шляком не підемо... Такої України
нам не треба...

9
Ілля. А вона взагалі у вас є? Спецшукати
ба здобути собі хату, потім і порядку-
вати... Про те - рехай... Я пофайомлю те
бе з однією панночкою - моїм великим
другом... Вона - справжній Лонд-Джорж,
чудово орієнтується в політиці...

Іва II.

Ілля (входить із спальні, одягнена в ман-
тильку, на шовці-капелюшок) Доброго
здоров'я, пане Іване... (Він стискує її чи-
мує руку). Ну, з на вас така сердита...
така сердита... Кавав, що-вірний друг,
а перед нашими свідом взів та й
утік...

Іван. Товірте, пане Ілліно, з не вижен: об-
ставини...

Ілля. Ну, добре, добре... Не будемо що це зга-
дувати... А ти, Реліцо - гарний: завов
уже сварку...

РОМ. Та ні-ли не сварилось...

ГАЛЛ. Ну, гаві... добре, добре... Ви вибачте, н.
Іване, я на хвилину залишу вас... Але зско-
ро вернусь... ви чекайте на мене... Я не прощаюся.

(Виходить просто)

Іва III.

Іван. А як Галл... (схотлюється) накі залиша
покрашала... Видно щастливо живе...

РОМ. Що таке щастя - я не знаю... Але в
того часу, як я одружився з Залогкою,
мені так весело і легко працювати...
А працювати, треба... О-о, як треба! Там
ківщина вимагає цього, - і кожний, хто
її кохає, мусить все віддати для
її відродження...

Іван. Це - слова... Ми, мабуть, ясно не ро-
зумієм, що говорим... Все віддати! А
своїм щастям... своєю родиною ми
поступився би?

11.
Ром. В цих потрєди нема... Ти розумієш, Іва
не, ми ж всі свої сили віддаємо громадській
та державній роботі... і я, і Галина... Але висо-
китє якось, що і особисті інтереси вони
кають поруч... І так всемо...

Іван. Ну, це добре... А коли б інтереси роди-
ни і держави пішли впеpered? Моєї що?..

Ром. Це-неможливе... Галє-такий добрий
друз і така ццє патриотка... (Стука-
ють у двері) Прошу!..

Ава IV.

Мум. (Входить) Доброго ранку, пане Романе...

Ром. А... пане Крїю... Доброго здоров'я!

(Знаюшть) Так Мулєський - голова, стовп
нашої "Просвіти"... а це - мій друз - м.
Затоньський...

Мум. Дуже приємно... дуже приємно...
(Витаньть)

Ром. Сідайте, будь ласка...

Шум. (Сіда). Я до вас, п. Романе, зі справою...

Ми, бачте, закладаємо дитячі садки... Чи не взяли б ви на себе організацію спортивної частини... загальне керування...

Р.О.М. Я - залюбки... Тільки не знаю, чи вистачить у мене часу...

Шум. Ну, ну... не одмовляйтеся... Ми всі мусимо прикласти маленькі зусилля, а з них виінде велике діло... Діти - наше майбутнє... наша Україна... Їх треба виховувати так, щоб вони не погували себе такими некаліченими, як ми...

Р.О.М. Так... Ми - жертва... Нає покалічила московська школа й гакєбна московська політика, що прагнула лише до темряви народкової... Імте „Тростітти“ мусить піднести самоствідомств нашого життя з наптешику народу...

Ж.В.А.Н. І ви вірите в своє діло? Ні, панове,

не національні гасла нам треба висловлювати
ти жарав, а соціалістичні... Треба встановити
такий лад, щоб того ж селянина, робітника
ніхто не висискував... А ваші "Просвіти"
нічого не зроблять користного; навпаки - шкоду...

Р.М. Іване... Ії богу... Іхній ти! Залиши... Ви
не сучкайте його, пане Іврію... Він - щизий
українець, але в козо якісь гудні пошведи...

Іва V

Ольга (Кладить) Здоров дув, Вомаке... Пане
Іврію...

Р.М. Доброго здоровия... Це, Ольго - мій друг - п.
Затонський... А тобі, Іване, рекомендую:
український "Гойд-Імпорт" у спідниці...

Ольга. Романе, не жартиуй... (до Івана) Доброго
здоровия...

Іван. Дуже приємно... (Здоровачоюся. Ольга сі-
дає на канапі) А я оце питаю Романа
що боготворить, так він і не гув про них...
Питає, що то за звірі...

Ром. Іване!..

Іван. Пробач, я покартував... А до речі, твоя-
ришко, у вас тут є комітет боротьби?..
Може чути?..

Ольга. Так, так... Я сама - член партії.
Тарком міститься на Поштовій, 28, кім-
ната 3.

Іван. Дякую... Ну, Романе, я піду - мені кон-
це треба довідатися про це-що...

Ром. Приходь же...

Іван. Заразд... (Вдає пальто)

Шум. (Тігводийськи) - І мені треба... Так ви,
пане Романе, не відмовляйтесь... Заходьте
до "Провітти", там порадимось...

Ром. Заразд... заразд...

Шум. Всеого крауого...

(Шум. і Іван виходять)

Іва II.

Ольга (До Романа) Що собою уявляє твій дур?..

Іван. Це бувшии сшафшина... Це за світової війни ми були в одному полку... в Мелітополі стоїли... Він мене і з Галогкою познайомив... А за день до нашого шлюбу кудись зник... Тоді аж тепер з'явився...

Ольга. Так... Виходить - він (підкреслює) вибувачець мого тилого, родинного цаеть... Ха-ха!

Роман. Ольго!

Ольга (іронічно). А сіда ти не так?.. Вірна дружина... худенечко... Як голубків пара... Ха-ха-ха!.. Мільки ти надовго це цаеть!!

Іван. Я тебе не розумію...

Ольга. Романе, я... прийшла тебе попередити... в останній раз... Кинь військо... О-о!.. Що може бути!.. Я ніколи собі не прощу!..

Іван. Та в чім річ?.. Що з тобою?..

Ольга. От сідай поруч... з розповідю...

(Роман сідає на канані)

От так... (Іх в ябутьті) Давно колись

в нашому місті жив молоденький хлопчик-студент... Був він палкий... Мріяв про волю народу, про велич духа... Кайдани традицій, гніт міщанської моралі - з його уст виходили брудними, огидливими... Він був вогонь, поривання... Була в тій місті дівчина... Вона любила кожне слово хлопця - і кожне слово попадало на певний звук...

ІМ. Не гради старого, Олвіо!

Олвіа (зідно) мовчи! (Попереднім тоном) Вона запам'яла його вогнем... Палкі слова вона перетворила в жемчуг... Вона без вагання віддала йому свою душу... Настала війна - він зник... Але його образ заповнив серце дівчини... Його слова брели в душі гудовими звуками... Надія, що він повернеться, жила в серці дівчини, вона чекала... І він з'я-

17.
вивес... "патріотом" і... тихим сміянином, вхупі
зі своєю вірною ганушкою... Ха-ха-ха!..

Р.О.М. (Зривається, ходить) Олго, ти хочеш пошехувати
намі відношення? Не розумію, до чого твоя іронія!..

Так... Я - патріот, і гадаю, що кожен україн-
ець мусить бути таким... Ми пережи-
вали історичний мент... І коли ми не здобуємо
того, що що роками мріяли найкращі сили на-
шого народу, - на нашому поколінні летати
не вітка гакєвна пидма... Батьківщина
нао клице, щоб захітити здобутки...

Олго. Та це ж - тільки слова... Батьківщина! А
хто у вас буде захітити? За ким ви йдете?
Оті ваші партії, що задумалися в своїх ар-
тикулах, як міг турбома соснами?...
Зривається, зивується... переконають один одного... го-
лосяють... А того ж не бачуть, як далеко ві-
дійшли вони зі своїми прохотами від
життя... Хіба ж то - творча сила?..

Ром. Партії - не є народ...

Ольга. А ти знаєш, чого хоче народ?...

Ром. Що тут знати? Боротьба з кацапською ^{червоною} навалюю, боротьба з генералом Скоропадським показала...

Ольга. Що? Вона дійсно показала, що з червоною навалюю боролися німіці, а з гетьманом... правда, народ... але не за ваші ідеї, а за свої соціальні права... Романо, ти - ідеаліст... Подивися навколо - народ не за вас... Ви йдете по хибному шляху... На вас паде гнів пролетаріата і... буде щось жахливе... А ти під впливом Галики - людини одиєженої в поглядах, затонує у болоті буденщини і нічого не бачиш навколо... Вона. Зауважь тебе...

Ром. Ти говориш нечесності!.. Не гіпай Галики... І взагалі я не розумію, яке тобі діло до моєї родини?!

Ольга (супо) Романе, берися до мене!...
Ми будемо вилани, як орли... Мизними
руками ми будемо хватити кайзани
мизансїва... Наше життя буде ра-
рївною казкою... (Хоче обняти).

Том. Ти... нависшена!.. Я не можу тебе
схватити!..

Ольга (Благарючи) Романо!.. (Зачомлює
руки) Проклята доле!..

Два VII.

Тамб (Владить з пакуночками) А... Олю...
Доїрдець... Я дуже рада вас бачити...
(Кладає пакуночки на стї; скидає ман-
тилку й капешошик).

Ольга (шобрише)

Тамб Що з вами?..

Ольга (її низково) Ат... дурниці!.. (тихо виходить)

Два VIII.

Тамб (Зобовано) Романе, що у вас тут ви-

йшло? Чому то Ольга така стурбована?

ГОМ. Преварилися, заложко... та не варто
звештати уваги... Не турбуйся, моє любе
галець... (Обіймає) Ти чуєш, як б'ється
моє серце? Мо-же тебе... бездонне
море — калюжа в порівнянню з
глибиною мого кофаника... Скажи
ж і ти мені — ти мене кофатиш? Я
тобі не здався сиціанином? Хіба
у мене дійсно вузький, обмежений сві-
тогляд?.. Хіба любить свій край і свого
радину — то є багато буденщини?..

ГАМД. От-то-то-то!.. Скільки питає од-
разу!.. Я кохаю, і те, і се... (Глибоко,
щиро) Романе, я тобі віддала все своє
життя — тобі не досить?.. Я-годи-
на освічена, і мою свідошу прози-
братися в своїх порухах... Ти для
мене не тільки чоловік; ти — мій

Друг, співромадянин... Рошию, наш же
 земля і наша мрія одна - вільна і
 пишна Україна - і куточок свого
 особистого щастя... Собі ми збудуємо
 малесенький, малесенький куточок,
 але він буде зігрітий теплою ци-
 фрою кеханів... А всі сили, всі погут-
 тів, всю волю - все життя ми віддалимо
 нашому рідному краю... Не буде такої
 жертви, перед якою ми би зупинилися,
 якої не кинесли би днів воскресних
 нашої України!.. Хіба ж це - міщан-
 ство?! (по хвилі) От і забалакалась:
 треба ж піти приготувати їсти...
 (Візьмє. бере пакунокки; гаєтину їх ховає
 до комоди).

РОМ. Іван каже - „суперечки“!.. Боже, яка
 дивна гармонія!.. „Вільна і пишна Україна
 - і куточок свого щастя“... Так... треба,

щоб була і вільною і пишною... Щоб
творити своє життя!.. А скірки
праці? Галогко!.. Перед нами - безмеж-
не, неоране поле, яке треба засі-
яти добрим зерном...

Галл і квітами, Ромчу...

Ром. Так, серденько... краса і сила!
Боже, який простір!.. І це ~~я~~ ми... ми
будемо... будемо, як наші славні пра-
дідки... Богдан... Мазепа... тільки щаст-
ливіше!.. Це ми - ті мулязі, з цет-
гли як полине так аж до неба
стожукий та величкий храм...
храм вільної та пишної України...
І в цьому храмі буде кутюрок, де па-
нуватиме щастя... Галогко, невже
ми знайшли цей кутюрок? (обіймає
Галю)

Галл (по хвилі) Скай, Ромчу... Щоб збу-

дубати величній Крам, треба сильних
 здорових широків... А ти ж своїми ширі-
 зми забув про справу матеріальну...
 А до того в нас ще й гість... Треба
 їсти... (Шілує. Йде до кухні).

Ром. Яка вона гарна! (Вампаше)

Два IX.

Марко (Входить) Здоров, Романе! Ну, що?
 Чув? Здається, вирушаємо...

Ром. Куди? Чого?..

Мар. Не знаю... Зрозуміло казав, що вже
 наказ є... Кажуть, москалі скупують
 сили... Мабуть, знову підемо до бою...

Ром. Та ні... ками правду - що чув?..

Мар. От тобі й мати! Що ж з жарту-
 вати прийшов, чи що? Ходімо до штабу,
 там довідаємося...

Ром. От прохидта Москва!.. І того
 вони сюди лізуть... Заводили б

у себе колунку, а кав би мирили...
 Шу, ходім... (іде до дверей на кухню, трохи
 відкрити) Галю, я іду до штабу - зараз
 повернуся... (Возгласив)

Два X

ІВАН (Ведить) От я і покинув зі ства-
 вами... А ви... Куди це ви зібратесь?...
 (До Марка) Доброго здоров'я... (Марко
 вклонився).

РОМАН (Стурбовано) Ти пробач, Іване...
 Є важка справа... Ми скоро прийдемо...
 Там Галю... Пробач, голубе... Махну, ходім...
 (Роман і Марко виходять)

Два XI.

ІВАН. Так... так... "Важка справа"!
 Знаю, знаю... Червона армія вже готова
 до наступу... Комітети працюють
 добре... Скоро порухнемося... Побачимо
 час помсти недалеко!... Я покажу

тобі „чудову гармонію“!.. „Того ти
 зник з Тернополью?!“ Що ж мені було
 робити?... Дивитися, як „вірний друг“
 грабує найдорожчі скарби?! Душу
 вбив, серце вурвав!.. О, Галю, Галю!.. Ме-
 бе привабилм казі орі... розні вуса!..
 О-о!.. Ти не знаєш, що може робити
 ти могутні воли!.. А тобі, вожо-
 те мій, я віддвчу... Ти прокленеш
 день і гдину, коли вхрав у мене
 моє щастя!.. О-о!.. Помститися...
 мотом помститися!..

Два XII.

Галю (входить з кучми) ?!?. Нам
 Жан... А Роман побіг до штабу...
 Скоро прийде... Сідайте...

Жан (сідає) дякую...

Галю Де ви цей час перебували?..

Жан. Вжеди був, наші Галино... Дамі
 свої шукав...

Галл. Знайшли?

Іван. Як вам сказати?... Був я кль-
ка разів на крок від високіх посад-
почував себе незадоволеним і... відрадив..
Громадська праця спочатку захоплю-
вала мене, але я швидко програв..
Важко знайти мені певний шлях..

Галл. Чому важко?... У нас, здається, у
всіх повинен бути один шлях — ми
мусимо всіє сили прикласти..
ми повинні відбудувати батьківщину..

Іван. В тім то й річ, що наша відбу-
дова — зовсім не те, що треба... Порши,
здається, нові, а зміст...

Галл. Та якого ви вам змісту?... Народ
сам знає, що йому краше... Установчі
Збори вирішать...

Іван. Народ?! Народ-горба... горба... А наш
— в додаток ще й мезуха, забита горба...

Послухайте, що кажуть селяне - інші й
 про Миколу-Батюшку згадують... Самі
 не знають, чого хочуть... Ні, нараз спроби
 треба виконати, виконати в ній
 громадське поручення... Використати останки
 його рабської психології... Призвечити
 йому високе розуміння себе, яко лю-
 дей... Зрівняти класи, знищити тра-
 диції... От тоді й нехай вирішить свою
 долю... А до того часу його треба
 вести, вести по новому шляху... От
 хоч би по тому, що пішло Мокішчина.
 Там. Ні... ні... Це - неправда... Це - страш-
 ний нахил на наш люд... "Забитий...
 нерухомий... темний". Вибачте, пане
 Іване... Він дійсно дуже погано під-
 давався чужому впливу і дуже погано
 приймав "високу" московську куль-
 туру й мову... Але це - не Забитість,

не тишність... Це - прикмети стаються
 в мові нашої культури та високої
 напруги національного духу... Йому
 нищили вали чуже, примушували, вби-
 вали в когось... А він пурався і творив
 своє... І мова, і пісня, і мистецтво, і
 звичаї, і віра!.. Про що це свідчить?...
 А неухомність ви багате в тому, що
 наш народ не так швидко кинувся на
 ті ваші „нові шляхи“? Тут скорше
 видно природний розум, обережність...
 „Нові шляхи“?! Це ви так називаєте
 оту руйну, те загальне нищення куль-
 турни, те могожерство, те змушання
 над свободою?! Зруйнували, знищили
 себе - своє господарство, шляхи, куль-
 турні цінності; убили все живе...
 А тепер і на нас чигають... Ні, ні...
 Я не згодна з вами... Та досить

вже про подвигу... А то я ще поважаю
єш з вами...

Іван. (Весь час лодувався з неї) Ага ні...
це ж не сварка...

Тамі. От ви про себе краще розкажіть...
Надобно суди пшифам?..

Іван. Подару, як підуть справи...

Тамі. Які справи? Це - не так мниць?..

Іван. Ріжні... і громадські і (тихо) особисті...

Тамі. Це цікаво!.. А я вже думала, що
ви тільки шлюбів якихсь шукаєте...

Як весело і радісно, п. Іване, працювати
і на громадському полі, коли поруч
з цим бачити, що і особисте життя
складається щастливо... Надто, коли
поручати, що є рідна душа... Вушим
тільки одна душа, а здається, що
за тобою сила, яка все переможе...

Іван так... так... Велике слово - рідна душа...

От і я шукаю рідну душу...

Галля. І що ж?

Іван. Знайшов... тільки тепер вона ще
тамі стала від мене...

Галля. Чому?

Іван. Багатоко розказувати...

Два XIII.

(Входить Роман.)

Галля. От і Роман... Ромаше, чому то
ви так несподівано побігли до штабу?
Може суржові прихрости?..

Ром. Справи... справи, Галюшко...

Галля. От ці "справи, справи"... Ну, ще-
ба ніти подивитися на кухню... За-
раз обідати будемо... (Виходить.)

Два XIV

Іван. Ну, що робити?..

Ром. Пораю, друже... Знову неспокійно...

Ів. Дв. А саме?..

Ром. Москвини наступають на Київ...

Іван. Підете?!

Ром. Так... вже наказ Є: через годину вирушаємо...

Іван. І як ти поручаєш себе? Звугайно, добре - бо це відповідає твоїй теорії самопожертви...

Ром. Не жартуй!... Бо всі ви, що говорите багато гарних слів, якогось легковажно живитеся на чужі охотні... Я не скажу, щоб мені було приємно підставляти голову під тогарискі кулі, але з до вікця виконаю свій обов'язок...

Іван. Пробар, пробар... Я не хотів зробити тобі неприємності...

Ром. Ми от краце... може замислишся тут... на випадок того... допоможеш Галіні...

Іван (підхреслює) О, замочки!..

Ром. Дякую... Надіюся на тебе...

Чва XV

Гамл (Входить, застеляє стіл, сідає з посудом) Ромцю, підемо до театру? Сьогодні йде "Казка старого млина"... Лушчюка грає... Я закохана в неї... А ви, п. Іване, ще не були в нашому театрі? У нас гудова труппа...

Іван. Ще не був... З приємністю піду з вами... (Дивиться на Романа)

Гамл. Ви не можете уявити, як Лушчюка грає... Мені так шкода бідої "Казки"... Яке в неї було свіже й глибоке кохання... Ромцю, ти не будеш дружиною Ватнером? Не кинеш свої "казочки"?

Ром. Кину, кину... виме скоро...

Гамл. Ну, дивись — я не кинусь у вир... А на тобі он як помилує...

Ром. Годи, годи... я поскартував...
 Иван Ну, я піду, Романе... Вибачте, п.
 Замислю, що не можу залишитися на
 обід: дуже негайні справи...

Тамі. Знову тікаєте? Ну друз!

Іван. Я постараюся заспокоїти на
 ваше довіря... А тепер до побачення.
 Ну, Романе, бачаю тобі всього краюго;
 Хай тебе твій бог оберігає від лиха...

(На бік) Рибка сама пливе у сітку...

О-о!.. Я охороню!.. (До всіх) Всього
 краюго... (Вдається виходити)

Два ХІ.

Тамі Романе, що означає ця уперед-
 стість Івана? Чого він не залишився
 обідати? Що він від'їздить?..

Ром. Ні, це на нас знову насувається хмара.

Тамі. Яка?

Ром. (Варашивел) Ех, мушу сказати правду...

Москалі знову сунуть на Київ... Ми
верушатемо на фронт...

Тамі. Так швидко?..

Ром. Так треба, Залю...

Тамі та ні... ти мартуєш...

(Чути тихо спів козаків: „Гей, ну, хлопці,
до діля”, який з першвами підкреслює
до кінця дії. При виході з кону Романа
і Марка стає волюсним)...

Тамі. (Кидаясь на шию Романові,
плаче) Романо, не йди!.. Ти не пі-
деш... Ти все відвоював своє... Хай
друзі йдуть в дію... Ти захищай тут..

Ром. Годи, годі, Залючко, - треба...

Тамі. Я не пущу... ти не підеш...

Ром. Ти хочеш, щоб на нас палючим
тиками?.. О, Залю!.. Невже те то були
мікешні слова, коли ми казали,
що все віддало рідному краю?.. При-

хадить час показати на Дні, що ми ко-
хали його і готові за нього віддати
життя!.. Знаєш, добродіт держави, як
і персональне життя, треба вибороть.
Воно дається лише через страждання і
кров... О, воле, воле!.. З глибоки безодні
маревом сьвітлим ти славним пра-
дідам ввидалась нашим... манна їя,
як казка гарівна; як пісня янголів
в душі брєніла... Дідівські кров,
страждання кличуть нас... туди... туди!
Там кров... але... там воля України!
Там ти... ти не любиш мене...

Ром. (зжале обіймає. Вкєстємі) Не-
хай цей поцілунок відповість тобі...
В кого вкладаю я усмішку ранку,
коли іскристий перший промінь цїлує
густро росинку... тремтіння відної
козуні, якій у саме серце влинув ми-

Сивий невблаганний... Сріблястий
 сміх струмочка і табунигий міся шум...
 Взяю силу першої тачи, нестивлу щиро-
 го кохання нехай у сщце перемле твоє.
 О, Гало!.. (довгий поцілунок) „Не
 любити“!.. Хіба ж можна не любити
 сонечка денного, небя сирього, степів
 широких?... Хіба можна не любити
 прохолоди срібних хвиль під літню
 спеку... і пламіль вогнища під час
 морозу?... Хіба можна не любити
 найкращої квітки?... Ми... ти все
 дам і поєш мені... В твоїх очах
 втомився я, як у беродні... Твої
 слова у сщці віддаються, як спів
 жувивилів... Кохана!.. Мила!.. Єдина!..

(Щільне кімька фарб)

Галю. Люби, будь зі мною!..

Р.О.М. Ні.. ні... Найкраща квітка Укра-

їни повинна тшатися у віснїм
цвітнику, повіривши віснїм дика-
ти і промінь сонця-свободи цілу-
рать...

Гамл. Я з піду з тобою... Я не лишусь
сома!...

Ром. (Заспокоюється) А наше курбелко?
Що ми так стараємо і з такою мо-
бово будували?! Ні, не хитай його,
Гамло, і... чекай на мене... Бог дасть-
все буде добре... Ну, допомажи як мені.
Поклади в скриньку, що треба...

(Одягається, ладкає зброю, Гамл укладає
в скриньку білизна то-що. Виходить до
спальні, повертається, зупинившись,
ніби пригадує, що ще покласть і т.д.)

Ром. Гамло, як не виетарить грошей-
продавай пері... Намивемо Іноу... Ма
я думаю, що у нас буде добрий звіт...

Я буду писати тобі... А то-звер-
нешся до Івана - він допоможе...

Лва xvii

Марко (входить) Ну, Романо, хайди -
соти в зборі... Сідаймо на щаст-
ливу дорогу... (Сідають)

Гали (по хвилі) Та ви хотіли пообідайте...

Р.О.М. Нема часу, Галого... (Підводиться,
обіймає) Ну, будь щастливий, рідна... Не
сумуй...

Гали. Не ховай, щоб я йшла з тобою...
Нехай буде так... Я буду оберігати на-
ше кубелько... Але пам'ятай, що
я завжди буду з тобою... з тобою ду-
ють мої думки, моє любов... Відки-
ні я повзучес усі шкелі й піски, до-
ки не зустріну свого свого кофарець-
ка у величкому хамі волі!... (Цілує)
Іди, милий... Іди, любий... Хай Господь

Мисоредний тебе оберігає... Я буду
вдєв і вночі молитися за тебе...
(Здіймає з шиї хрестика, вішає
його на шию Романові) Мілкий...
не забувай мене...

Ром. Дитино моя! Ніба ж можна
тебе забути?!

Марко. Та пухайте його, п. Галино...
От прєдженємо москани, вєрнемось
лицарями - от тоді й замивемо...
Аодіє, Романи...

Ром. (Міцно цілує Галино) До побачєння,
Галино... От тобі мій заповіт: гєхай
на мене і не кидай долу... (тихо) Ко-
ли ж довідавшись, що мене вже немає...
тоді... ти вїльва^(цілує) Аодіє... (Бєре
єкшинок. Хушко висидить)

Марко. Будьте щастливі п. Галино:
(Цілує рїчку) (На бік) Ех, щастливі,

кого так кохають!... (Виходить)
 Два XVIII.

Павл. Ромцо, вернися!.. Оо! Боже,
 що робити!! (Сурмає, хана-
 шевес за одяз, ніби хоче йти за
 Романом. Знесилена падає на
 каканку. Ридат).

Завіса.

Дія 2.

Вісміна 1.

Декорація 1 дії.

Ява 1.

(Гамз сидить біля столу, матає сукню. Ольга сидить на канапі. На Ользі - гарний весільний костюм.)

Гамз. Останнє на продаж... Мишилося саме необхідне... Легко сказати - скільки місяців пройшло - про Романа я нема ні гутки, ні звістки!.. Гідна наша армія! З якою навалюю довелось їй боротися! І хоч би яка допомога!.. Без чияких засобів, без ліків і лікарів - мусила відступити... Що тепер з Романом?.. Були гутки ніби армія в порядку передима Збрур, а про те - які б'ї були!.. Не дай Боже, щоб він попав до рук цих хитраків!.. (Здрігавшись) Не можна чиявити, що було в

з ним: старшина, українцев, та ще і пет-
люровцев! Хай його Господь захистить!..

Ольга. Ви помиляєтесь, Галю... Це воєна армія
— не банда, а порядне, дисципліноване військо.
І посюкених вони не катують, а тільки
висилають до таборів — до Винниці
та Харкова... І Романові нічого не буде.
От побачите — якого повернеться!..

Галю. Дай Боже!.. Бо тяжко... Як жити?
Що робити?... В кайми піти? Кому те-
пер потрібна наймишка? Зкебрати?
Міліція заарештує — бо, бачите, всім
треба працювати: „трудивієс достойн про
пітаніє"... Шукати посади в комісаріатах?
Сиржити?... У „них“?!.. Зректис своєї
переконань, своєї „я“?!.. О, ні... ні!..

Ольга. Треба працювати...

Галю. Я в дуже рада, та де ж праці
істати? Шукано, вже нічого не вийшло.

Ольга. Не будете такою впертою... Вступайте до партійного союзу та вступайте до нашої комуністичної партії... І будете всім забезпечені...

Тамар. Не можу... Це-над мої сили... Це-ж-бу-шу продати...

Ольга. Толосні слова! На віщо ж продавати? Навпаки! Ви ж-українка, патріотка? І коли любите рідний край і нагод-повинні працювати з нами...

Тамар. Рідний край і нагод я люблю, а викласти вашу владу не можу... Вся вона збудована на брехні...

Ольга. Чому на брехні?

Тамар. Невже ж ви не бачите? Перше за все тільки назва - "Україна", а де ви що бачили українське? Декрети всі з Москви... Урядовці всі москалі та наші псевдотні... А з дійсними українцями що зробили?...

Ольга. Так вони - контр-революціонери ...
 Тамі. А-а... Залиште, Олю... А мова
 державна?!.

Ольга. Так ми ж не забороняємо... Балаго
 з нас балакають українською мовою ...

Тамі. Це ж заборонили повітряні дижати!
 А знаходом що зробили?.. Робітникам
 дали вільне життя?.. Дійсно - "вільне",
 бо без роботи сидять, голодні...

Ольга. Так ми ж не викні, що навколо
 саботаж... Заводи стали... Селяне си-
 ривців не дають... От хоч би цукроводу!

Тамі. Та ви й так все вже позадували...
 А їм що дали?.. Карні відділи, пожежні...

Ольга. Так то ж - бандити, повстанці...

Тамі. Ех, Олю, у вас всі бандити, хто
 не хоче мститися з наїздом гужинців...
 А де ваша прославлена свобода? Віль-
 ного слова не можна сказати...

Ольга. Шкада, що ви сьогодні в поганому настрої... А я думала вам допомогти...

Галич. Дякую за таку допомогу...

Ольга. А я все ж таки де-кого попрошу за вас. Чи не звернутися б вам до п. Затонського? Він тепер - голова „підприємства“, він все може зробити...

Галич. Дякую, дякую... Я прийму на увагу...

Ольга. Навіщо вам мушкетер себе? От іді і п. Затонський споглядку ще варомив, коли вийшов рвекон в партію боротьбистів, а потім рішуче пристав до справжніх комуністів... Ідеї комунізму-світа; вона непереможна... ми переконані... Приїжджайте до нас... Подумайте, Галич, гартенко... Я ще зайдю... До побачення... (Виходить).

Два II.

Галич. „Світа ідеї“?! Тоді, яка брехня... яка

Брехня!.. Та ти є у цих декунів будв-яка ідея,
крім насильства, зупинки, забуття?!.. Поширю,
Поширю, який твояський заповіт ти дав!..
„Гейкай на мене... не кидай кубешка!“.. Доки
ж гекати?!.. Боже, як твоясько!..

(Вдягавшись. Хочє нестє сукню продавати).

Іва III

(1 та 2 червоноармійці владять оборони).

1 черв. Кто тут живєть?

Гамв. Я... Чого вам треба?..

2 черв. Так... нічого... А муж где?..

Гамв. Я вач питаю, що вам треба?..

2 черв. (Ошляга кімнату) Бандит п'ятикрав-
сокай, додливо бить... Убог... (На бік) Лахта
будв-толккі пристудцать!..

1 черв. Ми тут помешцатьєс будєм...
Гамв. Тов-то як?..

1 черв. А так... Має комісар олади
послал - ліквізувать кімнату...

(Складають рюшниці в куток, шикелі на канакпу)

Я тут спатать буду...

2 Черв. А може, баєвка, там (Киває на двері)
С молодіцею? Баба на дрозжках...

Галл. Аке ви маєте право лізти до чужої
кати?! Це ж - насильство, нападешво!..

1 Черв. Та ви, товаришу, не баєвно того... А
то как станем іскать право - погано
будет.. С нами мурге по-любезному!..

Галл. Я скаржитишесь буду; я до комісара піду!..

2 Черв. Ми самі єдем комісари... Ми вот
мурге б, молодіца, самоварчик би нам
поставіла... А по в облаве, значить,
били - наморілісь... Беловар дейскую
свою лобілі...

Галл. Боже, що робити?..

1 Черв. Що ж? Подлатайся маленечка?..

2 Черв. Так, солую малость... Били, зна-
ють, у адного буржуя... „Я, гріть, беднай

пролетаріат... урміть... Тяти моравець про-
клятай!.. А как за порло, конечно, дво-
пшетацалі - Два золотих колежка есть!..
1 черв. А нам, брат, не повезло... Как тот
раз кеділі - хоть би тѣ што-небудѣ... По-
пяталі вево... Тольки взводнай удной
дурнущекі... (тоже ловкай бабец!) кой-
какія вѣщійки подешоужѣ... Уже про-
сіла, просіла... у ногих валяласъ... Память,
цїть...

2 черв. Отдал?..

1 черв. Ну, нашол дурака!.. Я, цїть, отдал,
тольки, конечно, цїй двохъ ко мне
сама за нїмі...

2 черв. Что ж приходила?..

1 черв. Не знаю... Да хоть би і пришла-разъ
отдаашъ? Не такой!.. Вот, обратно,
себе сумѣетъ і удовольствїе і пользу
дооставїть...

49.

2 черв. Що ти, Васюка, мене вогно? Потямлю кр-
торку?!

1 черв. Не хочца... да і денбог к'їту...

2 черв. Вот дура!.. А буржуї зарем? (Осьяда кімнат)

1 черв. Рази нето так... Ну, давай... (Зраоть,
випуки: "Себе", "перевор" і т.д.)

Два IV

ІВАН (входить) А це хто? Чого ви тут,
товариші? (Бачить Гали) Доброго здоров'я,
п. Галино!..

ГАЛИ Добридень... От втаскалися сюди —
кажуть: жити тут будуть...

ІВАН Ідіть, товариші, звідеи... Скажіть, то-
варишові комісарові, що голова цюбревскому
наказав ціїї квартири не реквизиувати...

Ідіть!.. (Червон. збираються)

1 черв. У-у... буржуї!.. (Виходять)

Два V

ГАЛИ (Схидає шаптівку,
~~розглядається~~, ховає сукню до комоди)
Сердечно дякую, пане Іване... Ви позба-

Вам мене від великої нещасливості ...
Сідайте...

Іван. Немає за що... (Сідає) Я чув, п. Валентин, що ви
в тяжкому становищі? Я вам не зріх мов-
чати? Ви ж знаєте, що я завжди готовий
вам допомогти...

Галд. Великої потреби ще немає... А все ж...
дякую... Ви - вірний друг... бо друзів можна
пізнати тільки при лихій годі...

Іван. Ну, це зовсім дрібниці... Я завжди радий.
От вам ордер - будете одержувати вій-
ськовий пайок... А це - трохи грошей...
(Дає рималю купку).

Галд. Дякую... дякую... О, Боже, скільки гро-
шей! Навіщо мені стільки! Мені її
десятої долі вистачило б...

Іван. О, я хочу, щоб ви не погували
змішків... (Збільшивши жапаєм). Я хотів
би засипати вас самоцвітами і зо-

лютом! Я хотів би оточити вас блиском і радістю... Я хотів би, щоби з вашими устами не скандила щемішка...

Талія. Що це означає?..

Іван. От ви питаєте колись, чого я утік із Мезінополію... А ви не помітили ви, п. Талію, того, що з вашими друзом в той час коїлося щось надзвичайне...

Талія. Я не розумію...

Іван. От в тім то і річ... Ви так були наповнені своїм щастям, що не помітили того, що робилося навколо...

Талія. Наше Іване, ви не можете сказати, що я байдуже відносилася до вас... Навпаки...

Іван. Є-є!.. Для мене було вже однаково: байдуже чи ні - бо я багав, що ви кохали...

Талія. Ну, що ж? Ви повинні були радіти тому, що ваш друг щастливий?..

Іван. Радити?! Радити тоді, коли я був

на крок від смерті!.. Галино... Галино!..
 Невже ти не бачиш, що я кохав і кохаю
 тебе, як тільки може кохати людина.
 Я шукав задумав в боях - не найшов...
 Я кинувся в бурхливе море революції -
 мене переслідував твій образ... Я гу-
 бив людей, я хотів зробитися звірем,
 щоб захищати надлюдське ста-
 ндання своє - моє аще було пов-
 не кохання... В ньому увіли твої очі,
 але... з жовтими колючками...

Галл. Дев того це мова? Ви ж знаєте -
 я дружина другого...

Іван Дружина... сім'я!.. То-Забобони,
 сміття буржуазно-патріархального ла-
 ду... Галино, людина вірна... вірна
 в своїх погумтах...

Галл. Але я кохаю Решана!..

Іван Його нема і... не буде... Ви молоді...

Див все життя повинно бути засі-
рне квітами... Колиш я не був шкани
Див все... Ну, похваліть мене!

Галл Я нового нічого не скажу...

Іван Я... не можу жити без вас... Я живу
всіх засобів...

Галл. Ви загоджуєте?! Я не боюся...

Іван Ви... повинні... бути моєю...

Галл Ніколи!

Іван Ні, будеш! (Наближається) Я кицув
сильних, що стояли на передній, а сла-
бої жінки не змогу сховати?! Ти...
ти будеш моєю!!! (Хоча і її в обійми)
(Врадить Олега)

Іва VI

Олега. Ах! Пробачте! Я не знала! Я
потім зайдю! (Виходить)

Іва VII

Галл (Вихваляється) Тем з'відеи! От

вам вамі брудні гроші!.. (Обузує
ногу в ботинка. І ропорем) Ромаше,
Ромаше!.. Доки я гехати?! (Виходить
до сцені)

Два VIII

Іван. Ми ще пожахуємося, наживно не-
доторкана!.. (Підбирає гроші).

Два IX

(Входять комісар, 1, 2, 3, 4 та інші гербон.)

Іван. Ви по якій справі, товаришу?..

Ком. Вот ордер река - арештавати Сулину...

Іван. Дайте сюди... (Замислює) Еге... Чи...

Так і треба ходити... Ви от що... Зо-

бите для виду туди... і відповсте п.

Сулину до река... тільки попередить,
щоби з нею там ревно поводити...

І даркайте тут на мене... І зараз
повернує... (Виходить)

Коміс. Слушайте, т. председатель...

Два X.

Ком. Вообще, товарищи, пока эту козючку ...

2 резв. в большом удовлетвлении!

(Тма 2 резв. ринется в колоды и т.д.

Визуки: „Тето приходите“, „Васька приг!“
(и др.)

Два XI.

Талис (входит) Кто вы?

Ком. Вы - т. Сущина?

Талис (туманится спокойно) Я...

Ком. Где ваш муж?

Талис Не знаю...

Ком. Он служит в бандах Петлюхи?

Талис (звначило) Не в бандах - а в Украинской
Армії...

Ком. (Ухмыляется) Так... так... Я кажется,
был старшина, командир?..

Талис. Так... Чого вам треба від мене?

Ком. Успокойтесь, товарищ... не пугайтесь...

ми. Должны сделать маленькі облик...
 ми злого нічого не зробили... Продовжай
 те, товарищі...

(Ганз сіла на стілець, відвернулася; ре-
 волютари. обшукують).

Ком. Ага!.. Портрети... один... другий...
 „господа офіцери“!.. Нісвід? І это кри-
 водітел... (Складає папери). А тепер,
 м. Сущина, я вас должен арестовати...
 Товарищі конвоїри отведіте арестованного
 в река...

(1 та 2 черв. підходять до Ганзі. Вона пово-
 ки встает, одягнеться, йде. За нею
 1 та 2 черв.)

2 черв. Я так і знав, што она - конкві-
 стадорка!.. А славная молодіжка!

1 черв. Мало... мало обискалі... їх так
 ко ветривні!..

(Виходять)

Два XII

(Два гербоводни. З рещти финонес в кашоди,
під кашанкою і т.д.)

Ком. Скорее, товарищи, обискивайте —
только тщательнее... Письма, документы,
книги...

Герв. (На бик) Ну жни нам здорово твої
документи!.. Вот беда — нічого несуті:
все поцятала бурдючка!..

Ком. (до Ч^м) А вы пойдіте еще в ту комнату..
(Иде до спальни)

Герв. (Из спальни) О... Есть!..

Ком. Что там такое? Несіте сюда скорее!..
(Герв. выносит срібний рідікуль)

Ком. А ну, дайте сюда... (Буде и гугає
завіровку) «На спомин мой мобій
записки... Роман» Правильно... (Хочає
рідікуль в кишеню) «На спомин»!..

(Входить Иван)

Ява XIII

Іван. (до червоноарми.) Ідіть, товариші... (до комісара) А ви залишітьсє на хвилину...
(Червоноарми. виходять)

Ява XIV

Іван. Ви підете зараз до река і переда-
сте т. Маркову мій наказ: „Накі Сум-
ній показати матимий відділ... Зна-
єте? Де допити роблять... Але боюсь
боже торхнут ії... Ії тільки показати
і зараз же відпустити... Та цих... „по-
світян“ і повстанців показати обо-
в'язково...“ Та от що: коли на протязі
двох годин від мене вам не буде розко-
рдженє - ви звитесь свої знаву, за-
арештуйте Сумну і відправите до
мене... до моєї особистої канцелярії...

КОМ. Покимаю... покимаю...

Іван. (ходить) Мах... мах... пригадаю

чудово: її тілвки покажуть роєкові гек-
і... твердицю буде зломлено... Ха-ха-ха!

А товариш Марків вже поетерасивив
показати свій хист... Уміє... У нього
щезиі говорять...

КОМ. О-верний кошуніет, т. председатель...

Іван. Але... це морстоко... каліцо це?!

КОМ. Все так деляют, т. председатель...

От такіі упорниі... еті петипровкі...

Іван. Так... так.. треба довести докінця!

(пише) От вам ордер на арешт... Ідіть,
товаришу... та дивітьсь, цюди в тор-
гості все було виконано...

КОМ: Сидишарое, тов. председатель...

(Видодитсь)

Два XV.

Іван. Теперь мета... (пише) Боже, але
яким морстокии я фробивез! Мене
не вражають ні мурки ні кров... А дуб

час, коли душа моя вилетіла з честий
 бік, а в серці панувало кохання...
 (Замислюючись) Гало, Гало, що ти зі мною
 зробила?! Ти - мій лютий ворог... Ти
 розбила моє життя, отруїла мою ду-
 шу... Незоділена жага рве на шмат-
 ки моє серце, а ображене кохання
 вимагає помсти... О, я жорстоко
 помщуся!.. Ти будеш молити, бла-
 гати... ти будеш навколмошкати
 просити моєї ласки... О, маді
 я буду задоволений!.. (Навга.) За-
 мислюючись... (Кладує на колінах).

Два XVI

Ольга (входить) О!.. Пан Гван!.. А Гали
 нема?.. (По навзі) Ви пробачте... Я, зда-
 шься, мимоволі зробився свідком...

Гван товаришу Ольго, я можу сподіва-
 тись, що це буде між нами. Знаєш?
 Ольга. Що?.. Моме-гека?! Ха-ха-ха!.. Зви-

райно, збирайко... Будьте певні... О, в цій
справі я буду вашим вірним поміш
ком...

Іван. Я вимагаю тільки коректності...

Ольга. Добре, добре... Згода... Ну, а як на
мі загальні справи?

Іван. Чудово... Ви ж самі бачите, що пар-
тія процвітає... Буржуазія зникає...

Інтелігенція все більше й більше підпа-
дає під нашу вплив і скоро цілком
опролетаризується...

Ольга. Але ж це сідрашно... Ви жартуєте...

Іван. Зовсім ні...

Ольга. Ну, а народ?.. Селянство?..

Іван. Прирпатися комуністичні ідеї
поганоюкою прищеплюються в масах...
Та поки є неваможні і куркулі - наше
панування забезпечене... Бо є кого й
на кого цобкувати... Врешті див

Більш упертих є река і... Катівський...
Ольга. А що скаже Європа?!

Іван. Е-е... Європа!.. Вони ще до цього
раєу мріє про російські борги, кон-
цесії і т.д. Звігаймо, ми можемо
вбідити... уловлятися до безкоштовності...
відбувати конференції, наради... А
туди гасом підготовкою і євро-
пейський проектариат... А там,
у краях Ротшильдів, є де поцупити!..

Ольга. Все це добре... але... у мене є
сущинів... Чи по правді все це?!

Іван. А я вас запитаю: воле хіба
два віки жити?.. Крайче ходієте
до паркому... там їх рас карада... Ні,
спривайте... Ви казали, що будете
моїм помішником - от вам неше
завдання... (Іде і комоди мота) Пе-
редайте цього мота п. Замині і

постарайтесь її перекопати, що для
неї нічого виходу нема... А з вами я
це буду вглядати...

Ольга Добре... добре...

Іван Ну, будьте здорові, товаришко...

Задаю, що з вашою допомогою успіх
буде повний... Всього кращого... (Виходить)

Іва. XVII

Ольга Ха-ха-ха!.. тов. Затонський пише любовні
листи!.. Чувати, що тут написано!.. Я ніколи
коханкярко, і Зіронька, і серденько... Ну,
а коли не тее, то... О, мабуть, це "то"
вже далеко від зірок... Ближче до дійсності...
Одначе яка негарна роль!.. (Підходить до
вікна) Кохав Романа... Задрю Галині,
ревну... Засом несправді її, а бути по-
середницею... О... Гайде йде... Ні... ні... Не
можу... Краше Галину міста. (Кладе
шета на комоді. Виходить за куліси)

Джа. XVIII.

Галив (вводив знесилен) Боже! Це
 люди!.. Вролетарська культура!.. Зидхо...
 подмо... Люди звірі не роблять того!..
 Ми тільки тіло розривають, а ці!.. Душу ви-
 мотують, перш ніж нічого витягають...
 Заєв інквізиції блідніють перед „свіженим“
 20-м віком... „Боротьба з коктр-революцією“.
 Боже, мовлять стільки бруду, епіськи
 жорстокости, стільки подлости тайла
 в собі душа московського народу?! (Оши-
 дає кімнату). Який гаршидр!.. Це-
 недоторканість мешкань!.. (Публікує)
 Дружбас і мене рекає така дощ... Вітмуєи,
 арешти... Не розумію, дошу тепер відтупчено?
 (Наводить мста) Мст?! Від кого це?
 (Зитас) „Н. Галиво, ви на підозрінні в ре-
 ка; ви бачили, що вас рекає... Взяту-
 вати можу тільки я, але... за „півну
 ціну“... Про це поговоримо у мене...

Чекаю на тебе до 5 години... Потім самі буде-
 ме винні... (Кидат папірець) Аде воно!...
 Невже ж кінець?! Чека!... У-у... кров холоде...
 Ніти?! До кого?! Врятуватиме?! Купи-
 ти життя зрадою?! Заціодати гесть!!!
 О, ні!... ні!... Це гірше смерті!... Ви поминя-
 стееє, прокляті!... Не люлите живого духа!
 О, я і сама врятую себе... (Йде до колоди
 бере пляшку). От-лії порятункох!... З
 якого радостю я уцру тут, в своїому
 кубомерку!... Ромцо, побий!... Твоя Галочка
 вірна тобі... вона не зрадить тебе...
 Я уцру... з гостим серцем... з мимим
 шелем на устах... Ромцо, прости
 твого Галочко!... Боже, криїти цїшну душу!...

(Хоче пити. Входить стурбо-
 ваній Шумський. Заєв мимохіміє кидат
 пляшку).

Шум. Паки Галочко!... Ромцобочко!... Врятуїте

становище... Допоможіть...

Галл. В чій справа? Чого ви стурбовані?..

Шум. Лихо... Нещастя... Катастрофа!.. П. Залиш мені жваво... Затонський - ваш друг!..

Галл. ?! ?

Шум. Чекайте, чекайте... Я не хотів образити вас... Я пам'ятаю... він бував у вас. О, справа надзвичайно важка!..

Галл. Та в чій річ?..

Шум. (з нагоспашаним запалом) Ви бачите, що зробили з Україною... Дихати не можна... Село Саворухинське... О, скоро наша Многострадниця обернеться в бурхливий океан... Підготовляється всенародне повстання...

Галл. Пошли, Господи!..

Шум. О-о... що може бути!.. Сьогодні геть заарештувала тьох менів центрального повстаного комітету... У них всі пляхи... хривниці... Може

бути хатаєгода... Все може загинути!

Гайда. Що ж я можу зробити?!

Шум. Вплинути на Запорожського... Він може зів'язати!...

Гайда. Чого я не можу...

Шум. Ми пробували підкупити - не можна... Допомогти втікати-також...

Гайда. Не можу...

Шум. Ви розумієте - тут тисяч десятків тисяч людей... наше життя... тисяч жінок... воля в'єбого краю!...

Я благаю вас... Вам так легко!...

Гайда. Легко?! Так... так... мені легко! О, легко... легко! (Застидно сміється). О,

"він" за "мене" даєть таку ціну! Легко! Боже, підтупишай мене! О, навіщо така спокуса!... О, мені легко...

(Ридать). Ромцо, Ромцо, чи до стиги ти мене?! Це вище моїх сил... Йде не

про мене... тисячі людей... воли Украї-
ни!... „Не буде такої жертви, перед якою
зупинимось“!... Невже це слова?!..

Слушай! гас настав... О, рідний краю!
Тобі віддаю життя... тобі віддаю...
свою батьку!... Ходіште... я все зроблю...
Шум. Дякую тобі Боже, що наказав
її сину!... Менше ми-врятовані!

(Завіса).

Дія 2.

Відміна 2.

Табір інтернованих.

Невеликий барак. Ліворуч - нари. Праворуч у кутку дві. Правіше від дверей - вікно. Проти вікна - стіл, лави. Над нарами на узв'язках висять по стіні - рушники, торбинки, то-що. Полки, на них бляшані кухлики, мисочки і т. ин. На нарах - творяки, ковдри, шинелі. Проти біля стіни Романове ліжко. Ріжок.

Ява 1.

Марко ходить. Старшина напіввсмури на нарах робить папіроси. Роман за столом пише... Деникінець лежить на нарах біля рами.

Стар. От і чудово! Це сотню зробити - і тисяга готова... А це - півтора ста марок... ДМ. Не покимаю... Цілий день сидить із-за 150 марок!..

Стар. Це гроші... Взинайши на ті ж
напірси для себе...

Ден. Не соріцездкоб это дѣло...

Стар. А „власні“ коні та вози загандити
то-старшинське?! Що ж робити?! Ми-люди
маленькі, в постаранні не сиужили...

Ден. Звініть, пожалуйсша... Я дѣйстви-
тельно „власного“ коня продав... Он у
меня был еще в Делікинской армії... У меня
посвідчення єсть...

Мар. А там ви його де взяли? Напевне,
у дядька „куртили“?...

Ден. Залиште, панове... Обридли вже
і коні і постарання...

Ден. Коні!.. Вози!.. А гроші ваша Укра-
їна платила? Що я должен был
дѣлать, если у меня ні копейкі не
было...

Мар. От-дѣсно старшинський погляд!..

Грошей нема - значить треба красти, забувати...

ДЕН. Да разбе я один? Все так думали...

МАР. Ну, вибачте, добродію... правда, були такі сумні явища... Але це ж і робили подібні пані... Присмокталися до нашої армії, мов ті п'явки, та й провокували нашу справу...

ДЕН. Що жарит - "провокували"? А разбе ми не білісь за Україну? Ми так же смужили, как і все...

МАР. За Україну ви білісь?! Життя своє ризували - бо ніде було дітись...

А наша армія на жалє приймала...

ДЕН. А вам же все равно? Білі ж комуністов!

МАР. Ні, добродію, не однаково... Ми не тільки комуністів б'ємо... Ми боремось за визволення Батьківщини... Ми б'ємо всіх ворогів, що напосідають на

ней... А ви?! Хіба ви не перейшли б,
скажемо, на бік Вранків, коли б нам
довелося з ними битися?..

ДЕН. (Мовчить)

МАР. Ех, неша в мене сими, а то вилив
би це сміття!..

ДЕН. Ну, сто уже така нетерпимість!
Такої мобілізації!..

РОМ. Та годі, панове... Залиш, Мар-
ку... Нового нікого не погубимо...

Два II.

2 стар. (входять) Панове, лекція починається...

МАР. Лекція так лекція... Ходім, Романе...

РОМ. Я сьогодні не піду... треба скинути...

(Марко, 1, 2 ст. та ДЕН. виходять)

Два III

(Роман пише. По хвилі вводить сестра).

СЕСТ. Доброго здоров'я, пане Романе...

(Вітаються). Перетисали?..

Ром. Готове... прошу...

Сест. Дякую... Чому ви не вступите до нашого цуртка?

Ром. Виступ немає... Театр я люблю / Буду допомагати, а грати...

Сест. Якко... Ви з гурдово знаи... У вас такий голос, така постаць! Стівки почитать!

Ром. Що ви, сестро... Та у мене і гаєубракує... Багато відбуває сотнів... І над собою треба працювати...

Сест. (зітхає) Я заздро дивлюсь на ваші кофаків... Ви з ними так часто буваєте...

Ром. Вони й варті того! З ними душею адпогиваєш... Думай тільки до них підійти...

Сест. Не треба ж і себе забувати... Життя іде, як кіно... Хвилини змінюють одна одну... Всі вони такі прихкі, холодні... І молодість праходить след такого оточення...

Рем. Треба терпіти...

Сем. терпіти? Коли душа прагне тепла,
а стоє кафанка?!

Рем. Я не відриваю цього... Для мене му-
шкет життя - прихрий сон... Всі дум-
ки, всі порухи мкнуть туди... Боже,
я сам не знав, як глибоко її кохаю...

Сем. Це-що?.. марево... Ви ж ^{не} знаєте,
що тепер там... Може ви кохате
мір... А де ж живе, реально ко-
ханка?..

Два IV

Рем. (Входить) А! Сестра Ніна! Здрав-
ствуйте!.. А я сбежав с лекції: скучно
і неінтересно... Погубітьте погуляти...
Погода прекрасна...

Сем. Дякую... Я дайкнута... Ми, п. Рома-
не, ще поговоримо... (Виходить).

Два V.

Рем. Сімпатична бабонка! Сидить

75

обратитъ вниманіе... Много труда не
піймаетея приложити... Не такі кре-
пости браці...

Р.М. (Ще до мірка) У вас дуже поганий по-
гляд на жінок... Всеце Ніна - є порядна по-
дина...

Д.М. Знаю я їх хорошо... Що знаєт - по-
рядна? Жениця - прежде всего жен-
щина... У как таковую ее всеца можно
взятъ...

Р.М. (Нігде не сс. Газде) Це ж - нахабна дрянь!..
Брудний нахлеб!..

Д.М. Не грієтесь, п. іотник... (Одзвгає щипком)
• Присмигнітьєсь только хорошенько - і ви
увидите, што не в мгу, а што у вас на-
івний взгляд на жизнь... Укажіть мне
хоть одну так називаємую „верную жену“?
У вообще женицу, которая, как говорят
у вас, „не бабама б гар кохання“?!
..

Очень мало... і то - ілі уряди ілі ста-
тукі... А наші сестри із найменше
упорних... Е-е! Все жекцини одинакові!

Два VI

(Враждает Марко, хопатъсь в ліжкуві).
Роман (Згапом) Іхкий бруд! Іхкий бруд!
І вам не сором це казати? Але ж
у вас була мати... Дружина... Нотти - та-
кож жінки?!

ДМ. Жена?!.. Що із того? Тона - тахац...
Да в нічого і не імію... Пустъ себе жи-
вот, как может... Навѣмо там с ко-
місаром какім-нібудь... А в тут
буду воран лавіть? Дудкі!.. (Ви ро-
дитъ, наєтвучъ: "Ногъ дана нес любовник
чтєх"...)

Два VII

Марко. Чого це ви так рєсхадитєс?
Ром. (Ходитъ) Боже, все чинє повітєс

тут! Збожеваліти мовина! Якій гнд-
 кий нахисп на сестер! Своє молоде
 життя, свою душу мовина віддає беш-
 кболу, а її обкидають болотом; вва-
 жають за повію... "Кей мінки аднакові!"
 Знають - "такі"? І Гамс - "такі"?!
 От дурниця! Ну, і готовий роздерти
 його... А може правду? І вона - "такі"?!
 О, ні... ні...

Мар. В чім річ?..

Рем. Ти віриш, що жінка може кофати?..

Мар. А чому ж?.. Може, і вигадаю...

Рем. І ти віриш, що це кохання міцне.
 постійне?..

Мар. Ну, чого взагалі не можна ска-
 зати... І у чоловіків...

Рем. Я не про це... Ну, просто... Махну,
 щоб ти зробив, коли б тобі зрадили?..

Мар. На це трудно відповісти... Яка зра

Та... при яких обставинах...

Ром. А в брагані не міг би пережити...

О, ні... цього не може бути... Краше смерть!..

Мазо. - Ма до цього ще все?..

Ром. Так... з тими типами посварилися.

У якого всі мішки - то повії... Навіть гідно
зрадати...

Два VIII.

(Виходять Вартовий, Ім'є старий, Ім'є пов-
станця).

Варт. П. соннику, - от вам гості... від пов-
станців з Київщини та Полтавщини...

Грибчик до мадожу з відомостями... В за-
гальному багачі тут них місць нема...

Накараю - привесту до вас..

Ром. Чому, чому, панове... Окладайте переї...

От тут... А у березі розмістимося...

Варт. От і добре... (Виходить)

Два IX.

Ром. Давно, панове, перейшли Лорур?..

2 пов. Та вже тихнів зо два...

Мар. У вас ніде не зупинились?

2 пов. У нас документи були... та ми
бігоше селами... Там і без документів
можна крідти... (Складають речі. Копаються)

2 стар. А чим, панове, новини? Наш
Уряд уже ліквідовано... нас відправля-
ють на роботу до Франції...

1 стар. А я чув - до Румунії... і це -
скорше... бо ближче до України...

2 стар. А я нікуди не поїду - хіба до Ні-
меччини утеру...

Мар. А там що робитимете?

2 старш. Там у Гельмаха армія... Ка-
жуть, добре...

Реш. А звідки ці відомості?..

2 ст. Так... балахають...

Реш. Краце і панове, поменше таких
балажок... Козаків хвилюєте...

Льва І.

ЛЕН. (входить) А хто хто?..

2 ст. Представники від повстанчих організацій з України...

ЛЕН. А-а... поцімаю... Еті повстанчихкі організації, навірно, существуют не за Брзулом, а тут... еде-нібудь поближе. Ох, комедія всео ето!.. Думають такі-ші м'єзали успокоїтб...

ГОМ. Іже ви маєте право так говорити...

ЛЕН. А хто ж? По вашему я не ім'ю права висказивати своє мнєніє?... Думаю, так - і конец!.. Віділі ми уже еті повстанчкі... Когда ми були на Україні - дядькі нам помагали? Считали себя українцями?! нас же мунілі... А тепер - „повстанчкі“!.. Українцями подімались!.. Брехали!.. (Іде до своїх кар, м'єзат).

Мар. „Лупілі“... Я ще лупитиму, хто зник
(іронічно) з них „купівоти“ коні...

Рем. Залиш, Марку... знову зрештешся...

Мар. Я то-права... що я ним балахати...

1 повст. Панове! Не губіть віри, тупітайте
ся цурту... Уже близько той час, що народ
ває покличе... А про гетьмана киньте
душки... Я ним краще не йти на Вкраїну
бо буде погано...

Рем. (до 1го повст.) Дозвольте запитати... За
весь час боротьби, мені здавалось, що
народ наш стоїв на ґрунті соціальному,
а не національному... Повстання про-
ти більшовиків і гетьмана, мали при-
кметти скорше класової боротьби...
Тому, здається, ми й їе мали удари... Ви розу-
мієте?... Говоріть тепер хоче народ?... Що ви скажете?!

1 повст. Народ багав уже пануваним і білих
і червоних окупантів-москалів... Багав

жакхливу річ, що приносила з собою влада чужа...
Він багав, що та влада приходила тільки з метою
захвату і висунку... Народ переконався в брехли-
вості їхніх газет...

Мад. Слава богу, час уже!...

1 повст. Національна свідомість зросла як найвище.
Теперь всі йдуть під жовто-блакитний прапор.
Менюди мукає газети: "У.Н.Р."

Мад. (до Бен.) От тепер ще не так "лупити мукає".

2 повст. Був такий випадок: тубох наших
членів центрального комітету заарештувала
убернізька Ієка... Уже відомо, що хотіли її
зробити (похавув)...

1 стар. "В розклад"!

2 стар. "В штаб Вухоніна"!

Реш. Ну, ну?...

2 повст. Але річ не в цім: у них були
п'яни... списки... Моша ст'ява зашикури
і багато надів...

Маз. Чікаво...

Рем. І що ж?

2 пів. Жінка врятувала!

1 стар. Як?!

2 стар. Яка жінка?!

2 пів. Надбвгайна жінка! До неї зали-
цятьєв головний комісар... Вона гортувала
ним... А потім... як у знала - пішла
до кою... пригадувала і - той випустив...

І це зробила - свідомо... Вона - щеза українка!

Ден. Вот так баба!...

Маз. Даліла!.. Юдіор!.. Монна-Цанно!..

Рем. Боже, яка страшна жертва!..

1 повст. Паюве, от менсь в організацію
майже захінчено... Без Вкраїна горить
вогнем помісти... Екають тільки сіг-
налу та вашою прикреду... повіртайтеся
і перемога за нами...

1 ст. Що у вас було тутти про війско, про
чудз?...

4 повст. Більшовики ростукали всякі брехні,
але народ знав... Ви ж бачите, що ми у вас.
Зв'язок всею часе був... Ви були для народу
маяком, до якого тяглися всі... Панове, пора
вже!...

Два xI.

Вартовий (виходить) Панове, крошу на площу.
Девізів вже шукували... Я вас прошу,
панове представники - дайте інформації...

1 повст. Надійте...

(1 пов, 1а, 2 старш, Марко, Царт. виходять)

Два xII.

З.М. (зупиняє 2 пов.) Чувачте, добродію... Я
хочу запитати... Скажіть, будь ласка,
звістки ви довідалися про ту мітку? Що вона?

2 пов. Кавав один з тих членів центр. ко-
мітету... Але я забув, як називається мітка.
Кавали, ніби дружина якогось нашого стар-
шини... Він тут деє...

Рем. Жаль... Дякую... Ходіште... (Виходять).

Два XIII.

ДЕН. Вот і чудесно! Кіхрасно! Сьогодні ні-
хто не поїмаєт... А інтєресно - скільки
принєсовт? Дякыи уже виши - будуть огєн
кетати!.. О, ети денкы! Удовольствєвє...
женщынє - вєсо жа нїх мотко дєтати!..
С нїмї і жа дротамї не мєхо!..

Два XIV.

Сєст. (Входять) П. Романє! О?! Нїкого нєма?!

ДЕН. (Вскочєвєвєвє) А... Сєстєр-Нїна! Крошє,
прїєлєвєтє!..

Сєст. Дякую... Нєма рєсє...
ДЕН. А рєсє вє занятї?..

Сєст. Вам чїкаво?.. Служба... театр... На ре-
пєтїцїю їду...

ДЕН. Е-е... Совсєм пустое дєло... Пользї мало...

Сєст. Чєму?.. Я вас не розумїю...

ДЕН. Вот тепєрь вєсна - а ў вас кєстєм-

рика порядочно неї... Тудиєвкі похті-
вільсь... А хто, вам дає театр? Нікого...

Сест. Та мені й не треба...

ДЕН. Ну, не скажіть... Хороша картин-
ка потребує ідиної оправи... А хахав
ви хортискокає Ніночка!

Сест. Кийте жарты...

ДЕН. Я все пишу... Какую оправу я мог би
дати вам!.. О, денег у мене много!..

Сест. Що ви чим можете сказати?..

ДЕН. (жартує). Ніночка, я люблю вас!..
(Обіймає).

Сест. (визрається) Нахаба!.. Пустить мене!..
(Кидивається, вилітає)

Зва XV

ДЕН. Ніночка! Ніна!.. Підійдіть!.. Ви не пойді!..
(Тримає за нею. По хвилі повертається). На
етот раз сорвалось!.. Ну да еще успеем!..
Вот как мажорки зашелеється — пошо-

ксім: устоїш і ти, гелубушка!..

(1 та 2 коз. відгукують одвіи)

Два xvi.

1 коз. Мамна зайти?..

Ден. А... то ви, хлопці... Ідіть бліте...

(Ідіть адвєт) Я посилаю за вами... Ну якно поговорити кво о рєш... Скажіть вот мнє-хорошо вам тут жити?..

1 коз. Та нічого... На Вкраїні краше було...

Ден. Не „нічого“, а совсем схвєрно... Вот ви долго в армії?..

1 коз. З сімнадцятого року... Я ще з Богданівської полку.

Ден. А ви?..

2 коз. Я з повстанців... Мєм давно вїсе...

Ден. Ну, хорошо... Вот уже сколько лет вы служите, воюете, а што заснутили? Раздєтїє, разутїє, голоднїє...

1 коз. Так, хліва малувато... Це правда...

Ден. А жалованьє вам платят? На папіроси єть копєйка?..

2 Коз. Е-ех, ушапки! Ма. Україні хар у дявка ви-
просиш, а тут!...

Ден. Вот... вот... І в конце концов агутілісь тут...
за проволокою... А ви понімаєте - за што і є
хем ви спастались?.. О своїм же руским Геловікам!...

2 Коз. (На бік) А ну, підтустило муча!.. (До
Ден.) Івгайно... За царя Михаи разом в око-
пах сиділи... З одного котюлка їли...

Ден. Вот... вот... А то покавидишували: Укра-
їни, Грузії... Кашдас губерніз, кашдін уезд
хочет ізобратаць господарство... Мовко
смушту заводят...

1 Коз. Так... правда... Назад цього не хоче - спокхю хоче...

Ден. І віжу - ви хлопци разумніє... Так вот муча
но, штоби і другіє козакі так думали, как
ви... Тогда і войны больше не будет
і ми скорее будем дома.. Заживем тихо,
мірно...

1 Коз. Та як же це зробити?.. Не всі аднаково говорять...

ДЕН. А ви, хлопці, поміж вами і поговоріть
 об етом-то є одним, то є другим.. Да вот
 буде што: зайдіть ко мне реєв полгаса..
 Я дам погітань кот-какіє штихкі... Ви
 перчитаете - і другиє дадіть.. Согласні?

1 та 2 коз. (Змивушас) Ма звісно, н. согласніку..

ДЕН. Вот і харошо... только проздавадте -
 так... осторожно... А за ето будете іметь
 не только на папіроси, а еще коткашто..
 Так заведіть..

1 та 2 коз. Дякуємо... (Виходять).

Два XVII.

ДЕН. Вот і пехрасно!.. Я модно те є день-
 ці!.. Іто урядно і кого урядно можна купіть
 і продати.. А етих простоватих хохликов
 можно крути папца обвести.. Дуракі!
 Офіцери генерального штаба служили і
 парікмаєроми і крикащиками... Цель
 оправдуєт средства... А тут... і на

посадє, і полєза нашої много сщадань
ної Матушкє Рєс...

(Враждєть Мажкої Роман)

Два XVIII.

РОМАН (До Дєв.) А ви не бунє на Зібранні?..

ДЄВ. Нєт... Замєт бил... Дєсло вєстє... (На бїк) Що
єто вєс долого нєст?.. Пойті, узнатє... (Вихо-
дитє).

Два XIX.

РОМ. Гоєнди, ранїше душа моя рваласє
туди, а тепєрь... Як послухав чухно-
дєй... О, два тижні, як з України!.. Я
ж мїг там бутї і... Залогку баєитт...
Принаймні хєт погувати, що воно близь-
ко... Боже, як витримати!..

МАР. Ну, Романє, якє вражїняє зробила інокор-
мацїє?..

РОМ. Я радїєно... і сучно... Вдаєтьсє, вєсє
народнїє направлєтьсє на певнїє шлєкє.

А це - головна підстава ценізу...

Мар. І я це погубаю... От же мусимо те-
перо бути особливо міцними та об'єд-
наними... Народ зробить, а ми захітимо...

Ром. Так... так... це наш обов'язок... Іх
перспектива!.. Ах не вірихся!

Мар. Е, брате!.. Запоруха до цього - є сві-
домість народу... Жінку пам'ятаєш?
Даміну?.. Відомість... патріотизм... воля!..

Ром. Іх страшна жертва!..

Мар. Цікаво - чи дівчина, чи молодниця?..

Ром. Молодниця - дурнина старшини...
Карає повстанець...

Мар. А де те головик?..

Ром. Десь тут... на еміграції!..

Мар. Щастливий, що має таку дурницю...

Ром. Бачиш, Марку... Щастя.. Чи є тут ща-
стя?.. І думаю, що тут траєдія...

Мар. От тобі й мати!.. Та ти розу-

міш, скільки тут героїзму?.. Яке ко-
хання Рідного Краю?.. Віки тільки
дають таку мішку!.. Невже я голо-
вік буде такою незручною тваринною,
що не зрозуміє цього?.. От ти уя-
ви, що це пані Галина...

РОМ. (Невдоволено) Що ти, махну!.. Хіба
це можливе? Я і подумати про
це не маю!.. Це було щось страшенне,
нехай бог боронить!..

Іва XX.

Іков. (Відкриває двері) П. сотнику, чи не прийти?..

РОМ. А... ти-хведко... Заходь... Що скажеш?..

Іков. То от, п. сотнику, зараз мене з Петром
захликав еяди той смершма... кацап...

Розпитував, за що ми билися... Як жавемо...

МАР. Ну... ну...

Іков. А потім намовив, щоб ми сматки ко-
закам раздавали... Еясі обіцяв... Кадав,

щоби через півгодини прийшли...

Ром. А ви що?..

1 Коз. Ми сказали, що прийдемо...

Ром. І тобі, Хведоре, не сором! Ти ж знаєш,
що це таке...

1 Коз. Та я, наке сотнику, справу пізнав...
Мабуть, пінгун їхній... Так от ми
і порадилися з Петром, щоби вам сказати:

Мар. Молодці, хлопці!..

1 Коз. Ми ж сотнику, барцям всім таких...

Ром. Ну, от що, Хведоре — ви і Петром
пригадуйте і беріть там все... А ми
поміркуємо, що робити...

1 Коз. Слухаю... (Видатить)

Іва XXI.

Мар. Звєстї!.. Давно ж втратив я своє
недобре... Ну, вошче, мене не утїрем!

Знаєш що, Романе?.. Ми ніди ж поперед,
кого слід... а я забуваюєс тут і пошу

хачо...

Рем. Добре... піду до вартового... (Виходить)

Два XXII.

Марко Он збідхиль бітер тої дме!.. (Гри-
дубивтася, де краше сраватимея під небу ани).

А з дубуватася - збідхи провохаці!.. Ма на-
шого козацтва брехнею не візьмемо!..

(Іде до дверей вгрімст, дубивтася). І як
їго сраватимея від домашнього людця?..

А ми - дійсно простодушкі хохли... всім
вігримо, всіх приймемо... Ма екільки
ховха не годуй - він все в ліс дубув-
ся... І москаль завжди буде москалем...

Всі вони нас ненавидять... і всі сирі-
ли і мріють про (сирну-медіану... О,

їдуть!.. (Ховатимея. Входить Алект
і Дем.)

Два XXIII.

Алект. Мах вот, товарищу, і ви біліє і

і ми б'ємося за Росію... Она велика Биття
целая і нераздельная... Класова Борба
пройдеть — то з'явиться временно — а великая
Росія останется... Ви мене поняли?...

Ден. Так... так... безусловно...

Алект. Для этого нам необходимо
категорично ліквідувати всіх цих „са-
мостійніх“ авантажистів... Раєного-
мить їх... раздробить... А ми поміримося,
потом...

Ден. Я это прекрасно понимаю... Скорее,
товарищ, к делу...

Алект. Испробованный способ — взрыв:
агитация... На первый раз тут вам
кот-каких прокламаций... только куда-
нибудь... осторожно... (Даё).

Ден. Я все это понимаю... Ну, а того!..

Алект. Вот вам... Сотнає марок... Рао-
нски не нужно... Дальнейших наших от-

Скоз. Можна?..

ДЕН. А... то-ви... Ігиге... ігиге си Емо...

Скоз. Ну, що, наке сонину, вие Е?..

ДЕН. Сеть... только сиомзиге - оемо-
рожно... Нікому не говоріте, то в дач...

А ја ето вот вам 1000 марок... хо дьух..

Я вам сейчас дам листки... (Иде до хар,
нахилывается, бере листки. Мимо входят
Роман, Вартвиль, Тешарш. Де-ши старши-
ни входят нишние.)

Два XXV.

ДЕН. Мах вот вам, клопци... только
осторожно... (Обдумывается. Баритъ всех-
нахается).

РОМАН А ну, лишень, дозволяете замануть,
шо там у вас таме?..

(Агент хлопотается, ховает напеди)

ДЕН. (Ховает сигарету) Какот вам дѣло?..

Ви не имѣете права!.. Ето-моі нісьма...

Марко (вмізат снід нар) Добре... добре... А що
в них написано?... Мабуть, що „стим-
но аоріцезекіз“ діла?... Ех, ви, право-
катор!...

Ден. Не сивіють оскорбляють!...

Варт. (Виступає) Годі, панове... 'Поха-
пайте, що там у вас?...

Ден. Не саме діло!...

Варт. Моді я вас заарештовую... (До аленжа)
У вас також!...

Ден. На каком основаніі?...

Варт. Про це зі сідрим побачахатме!
Прому жа мною...

Ден. Ви не імєете права!...

Варт. Прому йти... до пшшшшш до цього...
Хлопці, заберіть відзови...
(Кафакі забивають)

Ден. А-а, предатели!.. Вмєкнікі!..
Ми с вами еще постриматимєв!..

Мар. Не любайте... Щастливої дороги...
 (Варт., Атан. Ден., 1 та 2 кю. виходять.)
 (Слід старшин під час попередньої сцени
 — вигуки: „Сором“, „Заноба“ і т.д.)

Два XXVI.

Ром. Панове! Дати так не можна... Ми на своїх
 грюдях призираємо гадюк!.. Погана вібуз вєо
 отару нечє... А скільки таких овець єдєд нас?^{7!}
 Вони гублять нашу справу... Як зно хороба,
 розкладають наше тіло... Ми мусимо
 реагувати... Ми самі повинні стежити
 за собою... Геть цих людіїв!.. Хай же пєдму-
 ють нашого імені!.. (Входить 2 старш.)

Два XXVII.

2 старш. Панове! Наказ! Завтра возушатмо
 на Україну!.. Генерал зараз казав...
 Всі. Слава Україні!..
 Ром. О, Боже!.. До Гали!..

Завіса.

Дія 3.

Дехорациус 1 дії.

Акта 1.

(Галина, Роман, Марко ввійшли в гай).

РОМ. Так, Галочко... Різно було: і добре,
і погано... Всеого довелося створювати: і холоду,
і голоду, і неволі...

МАР. А як гудово був сформований Іністер!
Як пішли!... Як пішли!... Наші козачи
справді заміжні"... Я просто дивувався,
як можна робити такі переходи... За два
дні добули той тигр, що ворог забивав два
місяці... Ми вже на Збручі, а міше — де
далеко, далеко позаду ще гупають гарма-
ти... (До Гали) Трохи ще шкідливо...

Гали Трохи... (Називає).

РОМ. А як вступити на рідну землю — Боже!
Кожний певно здавався за рідного брата!

МАР. Мабуть, багато вище панували да-

люди в знаки селянства... Зустрігам так
радо!...

Ром. А хі ж ти все ж таки ці комуністи!
Пам'ятаєш, Марку, під Шинцєю... Чого ру-
бави, а він все норовив і сміятися... Як
хую тобі, друже... Як би все ти...

Марк. Тоді, Романе... Ма то був хингук!
Сидить садубілий, оги жамощав, так і
сміється... Наймисті погани! Слава Богу,
що скінчилося добре... А під Ламиньом
— пам'ятаєш?... Боже, які позиції були
в них!... От що значить боротьба
ідейна — така страшенно мизра впе-
ред, що гармати, кулемети: байдуже!
Сами кидали в прішні лаві, під куле-
метним вогнем... Леже відткнути
за хузи... Але все поза і відпочити...

Ром. Менше, мабуть, надовго все спокій
буде... Важко було карававі привітати

до самотні знаєш, але насильді кудові...
 От, Залочко, частина наших мрій здій-
 снювалася - Україна вільна... (Ходить). Ме-
 нше наш обов'язок - зробити її щастливого,
 щоб наші нащадки з щирістю задовалися ко-
 діти в... А яке було нехлю! Мах душу обгоррав.
 Мар. (Вітає) Дякую за гай... Ну, Романо, з ні оу:
 екхави Е...

Ром. Так приходь же обізати... Ми будемо гекати...

Мар. Добре, добре... Дякую... (Виходить).

Два II.

Галв (взешиват посуд, шклянки).

Ром. От тепер ми і за свій куторок візьмемо
 ся... Мах, Залочко?... (Обімає).

Галв (Замислено) Мах... мах... візьмемося...

Ром. Як ти тут, моя бігна, жила? Важко було?

Галв Не гадуй, Романо... Богдай все не верталося...

Ром. Знаю, голубко, що важко... Відлипка, безпо-
 міжна... Я все час думав про тебе, бо-

лі в душою... Скільки місяців пролетіло, як казка,
 як сон... Скільки пережито... скільки пере-
 думано... (Галив збирає посуд). З якою
 радістю я летів до цього маленького
 курточка!.. Прошилка на земній кулі,
 а як вона притягла! Тільки все, убоге,
 а здавалося: колись засипани золотом в
 пишному місці - не висидів би й хвилини.
 А чому то так? Відгадай?.. (Галив мов-
 чить. Роман обіймає.) А тому, що в цій
 курточці було мов мове голена...
 (Цілує). А ти задувала мене?..

Галив. Задувала, Романо...

Ром. (Жартує) Не прошилка мене... на кого-небудь?

Галив. Зоді, Романо... треба їти обід готувати...

(Виносить самовара на кухню.)

Два III.

Ром. (Ходить) Тільки Галочка!.. Як змінилася!

На її рум'яну душу, мабуть, важкий слід по

класо життя... Суворо ауртована пре-
неслає над нашою многоетапного
Україною... На душі мізні, загартовані
в бої — і то вплинула кепсько: кш-
нобіла, знесилла... А це нітка
квіттка... Як вона витримала?!..

(Входять Мушеский і Курюшко).

Два IV.

М.М. Доброго ранку, п. Романе... (Штампуючись)
Вибачте, що ми так рано... Сьогодні
в 12 год. відбудуться загальні збори чле-
нів "Проекти". Так от просимо вас
і п. Галину... Є важкі справи...

Р.М. Дуже дякую, панове... Сідайте... Як
справа "Проекти"? Відбудете після позуни?..

М.М. Власко... Книгозбірню розграбовано,
зничено... Багатьох членів замордовано...
Та ми от і самі зі Свиридом будемо
вдиртуватися...

Отр. От ви, п. Романе, - військова подина...

Вам завдовилося переживати всякі пригоди...

Але ви посилили в. Від жаху, коли б побачили, що робилося в чех... Каті не вважали ні на в'їх, ні на пої... От п. Галина. Знає... Вона бачила ую болговору...

Мум. А з театром що зробили? От вели цікавий документ... (подас).

Рем. (читає), махую постановку спектаклей считаю крайне вредной і недопустимой, явно разжигающей національную вражду. Я дивитісменті деяким бить болге под надячим... Смысл на сцене ідей интернационала...

Мум. Я так далі... А це ставили "Гетьмана на Дорошенка"... А дружин раз-жарту Андриковського, а в дивитісменті був "козарок"... Найшли до того, презентували... Потім совієм розірвали...

Стор. А Шевченківське свято як пройшло?!
 Мішки і гупти, Шевченко - революціонер!
 Шевченко - пролетарій! Шевченко - хему-
 ніст! І ані слова, що Шевченко -
 борець за Україну... Взагалі не свято,
 а якийсь безглуздий мітінг...

Шум, Васюк, важко було... Школу зруйно-
 вано, господарство знищено...

Стор. Слава Богу, що скінчилося... Краце-
 здавнісіть нашого народу велика...
 Оправилися... А природні багатства
 України - то певна Запоружка еконо-
 мичного відрадження...

Стор. Дай Боже!.. (Видовижає). Так ми спо-
 тіваємося... О 12 години... Ходимо, Вито...
 Новояценя!..

Шум. Бувайте здорові, п. Романе... Кушодь-
 те ж... і п. Галина... Доберемо...
 (Видовижає)

Два V.

Рем. Гамз - і чека !!. Це - новина! І її не минула чиз. чірка! Але вона нічого не кажала... Що в це значило?

Два VI.

(Гамз входить з засуканими рукавами. Бере із комоди якусь ризичаву).

Рем. Чекай, Гамз... Так ти, мов бігна і в река побувала?

Гамз (здригається) Не гадує, Ромею...

Рем. Ма як те ти туди пошла... і побувалає?

Гамз (хвилюється) Не питає, Романе... По тій розкажу... (Хоче йти.)

Рем. (мовашь її, притягає до себе) Ма ні... Мені дуже цікаво, як це відбулося?

Гамз Сьогодні у мене гарний настрій... Ти хочеш його спробувати? Нусти... а то ще мій боти забіжить худу-ребудь...

(Вибігає).

Лєва VII.

Том. (Ходить) Що то зриваєть з нею? Де та весіть, легкість, що погубились раніше? Не підпаю моєї Галини... (Сідає за стіл, залишилось). Одначе мене зацікавила ця думка... Змешавихи люто пошцалеш над родинами емігрантів... а кобливо - старшин... Безумовно тут знали, що в старшина... Галина попала в река... А далі? Далі що? Чудо?! тепер не буває... Як же воно сталося? Цікаво запитати? Галино! Галочко!...

Лєва VIII.

Ольга (Ходить) Здоров був... Я дізналася, що ти повернувся і прийшла одвідати... Ну, як себе погубаєш? Муцаран, збигаїно, премохцем? Вамі ж мрії, здатності, здійснюють?... І Україна вільна... і ти

в своєму куточку ...

Ром. Не шумує... Ми оті крає розкажи, як тут вам жилося? Звігайно, ти була в курсі справ, як боротьбистка?..

Ольга. Активної участі я не брала в роботах партії, але ...

Ром. Ну, все ж таки ти бачила, що тут робилося?.. Чи правда, що комуністи переслідували українців?..

Ольга. Так... але не всіх...

Ром. Звігайно... звігайно... А тих, що вважалися по їхньому контр-революціонерами?..

Ольга Де-які українці були...

Ром. А до рідки емігрантів-старших як ставилися?..

Ольга. Повторювати загальні балажки не цікаво... Про це говорилось і писалось багато... Залишено нічого ж не

схоїлось? Чому ж ти такий стурбований?

Ром. От це мені і дивно...

Ольга Чому?..

Ром. Вона... була в река?..

Ольга. Здається...

Ром. Як же вона врятувалася? В той час,
як інші дуряки старшин або самоудо-
вані, або заєдані?..

Ольга А ти що?.. Махнуєш, що її також
не опіткала така доля?..

Ром. Та ні... не це... але дивно...

Ольга. Що ж дивного?.. Розумна жінка зав-
жди найде вярний шлях...

Ром. Що ти хочеш цим сказати?..

Ольга. А те, що сказала...

Ром. Не муч мене... Ти протє знаєш... Ну,
скажи... Я благаю тебе...

Ольга. Та ти все одно не повідиш...

Ром. Та ну ж - кажи... кажи...

111.
Ольга. Жаль мені, Романе, розбивати
твої ілюзії... Колись з тобою казали...
ти не звертав уваги... ідеалізував
і себе... і життя... і Галину...

Ром. Ну, ну...

Ольга. І ти не уявляв, що ви-звирайнієш такі
моди, як і всі... А тепер ось хвилю-
єшся...

Ром. Маєш іще кажи...

Ольга. Це... буде подібно на бабський поговор...
але краще...

Ром. Та ну ж - не туги...

Ольга. Що ти тоді казати?.. Її (підже-
слює) допоміг друг... і тітки... Друзі
завжди допомагають...

Ром. Який друг?..

Ольга. Затонський...

Ром. Іван!..

Ольга. Так... Солова зубрівському... Він

і взяв її під свою опіку...

Ром. А тамі?... Дамі що?!

Ольга Опікував...

Ром. Як то?!

Ольга Чого ти тобі це?... Дамі спитай у
неї... Правда, я сама багачка, як отут...

Ром. Що?! Що?!...

Ольга Як вона... Як він...

Ром. (зупиню) Не твоя... я уб'ю тебе...

Ольга (іронічно) та не хвилюйся дура...

Ром. Пробач бога ради... Ти багачка, що
зі мною... Скажи мені правду... тільки правду...

... Дві IX

Тамі (входить з табірками в руках).

Ольга Спитай у неї, чи солодкі його
підліпки?... Ха-ха-ха!...

(Тамі сміється, випускає з рота табірки)

Ром. Ти брешеш!... І...

Ольга. Милі кумарок!... (Вибігає)

Два I.

Ром. О, Боже!.. Це... це правда?.. Схати...
схати - вона збрехала?.. Пожартувала?..
Чого же може бути!.. Вона помили-
лася... Ми... мовчим?!.. Ну же - ну?..

Тамі (хвилюючись) Які поціпунки? Яка правда?

Ром. Ми булає у Замонського?..

Тамі (тихо) Була...

Ром. І?!..

Тамі Не питай - мені тільки...

Ром. (тихо дивитися) Знаюць - правда?..

Тамі (тихо, рішуче) Правда...

Ром. (зірваючись) Боже, яка страшна правда!..

Убити віру... Забити саром... геть!..

Кривдати себе... Вей однакові!.. І ти-

така!.. Життя своє рятувала?!..

Тамі Але життя тут не для гріх... ..

Ром. О, звіраїно, звіраїно!.. Яке там
життя?!.. Єсавіка неша... ніхто не

узнає... Чому не поцілуєти?.. Що ж ти до
 якого Затонського - ти до всіх комі-
 сарів їдуча?... Ми ж не рідуватимемо!!
 Галив Не ображай мене!..

Ром. Хіба вас... таких... ображають?!
 Ображають тих, у кого єсть Є!..

Галив. Романи!

Ром. Мовчи!.. Мовчи!!! (Рух до неї)

Галив (Стоїть нерухомо, дивиться вдалоку).

Ром. Де ж правда?!.. Де віра?.. Замість
 друга - змові, зрадників... Замість ко-
 ханів - зрада!..

Галив Я не зраджувала тебе...

Ром. Як не зраджувала?.. Мо не правда,
 що ти казала?..

Галив. Ні, правда...

Ром. Що ж це таке?.. Ти глумиш?.. Я
 вірив тобі, як богу; Я молився на тебе...
 В тяжкій неволі, в боях, перед лицем

Смерти - Я думав тільки про тебе...
 Моя душа була повна тільки тобою...
 і твоє ім'я на устах... Я так відда-
 чити! О, Боже, навіщо ти зберіг мені
 життя? Навіщо мене шинача куля?
 Щоби дізнатися про цю страшну прав-
 ду?! Краше я вмер би... Я з радістю
 вмер би з твоїм рясним образом
 у серці... А тепер?.. Що ж буде?!

Гайда (тихо) Ромаше, я не хочу викраду-
 ватися... Я винна... Я хотіла тобі
 скажати, але ваглася... О, Боже,
 підхрїти мене... Ромаше... Я кохаю
 тебе... Я не зраджу тебе... Я думала
 тільки про тебе... Візь мою сесюлу
 сестру...

Ром. Я віддавалася дурулу?! Мовчи
 про сестру...

Гайда Так треба було... Я не винна...

Ром. А хто ж?! Я?! Завди... Нам треба розійтись... Життя вкупі не можна... (Сідає на стілець, схилив голову на стіл).

Тамс. Гарзд... Я піду...

Ром. Озвучайно! Так легко! Яка брехня! Яка брехня! До кого?!

Тамс. Я піду до батька... Не прокидай мене... Я все ж таки кохаю тебе...

Ром. Мовчи про кохання! Зовні збуду тобі висилати... Іди... Все життя розбите! За що така кара?...
(Схилив голову)

Тамс (Підходить до Романа) Прощай, Романе... (Хоче поцілувати його в голову).

Ром. (Сухою відхиляє її).

Тамс (Тихо відходить просто).

Два XI

Рем. (по павзи) Гайс!.. (Проембрасає руки до дверей) Заложко!.. (Встає). Уста-
шту мене!.. О, Боже!.. Боже!.. (Па-
дає на хананку, ридас... Лежить)

Два XII

Мар. (Вздихає). Романе, вставай!.. От
тоби й маєш!.. Я іду - душав: оби-
дати будемо і по гарці, по цемкибому.
А він спить... Де хазяйка... А це
що таке? (показує на битий посуд)

Рем. (Нідводивсьєв) Нема в мене хазяйки...
Види і...

Мар. Я нікого не задирю... Що ехотює?
Ти чи своїє?.. (На бік) Що і чим?..

Рем. Не питай... Хадім... Я хочу сьогодні
пити, уляти... Я, Марку, сьогодні
справляю... похорок... Ха-ха-ха!
(Істемурно сміється)

Мар. (біжить на кухню по воду. Приносить)
На - випей... Заєтськоїс!..

Ром. (п'є) Спасибі...

Мар. Та розкажи докладніше, що ста-
лося? Де п. Залізна?!

Ром. Не знаю...

Мар. Як не знаєш?..

Ром. А так... Ніщо кудиєс... Ми розій-
шлись...

Мар. Як розійшлись? Чого?!

Ром. Тяжко правду сказати... Вона...
мене зрадила...

Мар. Не може бути!.. Ужось не так...
Я ж знаю п. Залізну...

Ром. Я й думав, що знаю її... Тобі ж
відомо, як я вірив... А вийшло...

Мар. Я не повірю...

Ром. Вона сама призналась...

Мар. Та ні... тут кеперобувинки...

Ти як слід розібрався?

Ром. Факт очевидний... О, збого я ні-
ком не сподівався!

Мар. Ти не хвилюйся... Треба спо-
кійно обміркувати... Це-важливе ти-
тання... Не можна я рубати... так...
Ти розумієш, що ти робиш? Ти
зради життю... А ти погуваєш
ти себе правим і... метим, щоб
судити... Може не дитини були...

Ром. Е-е! Які там дитини! Це вже
безповоротно... Замов-і він! О, ні, ні!

Мар. Хай, дурний! В тобі мотує
своїми силами... А ти будь модикою...
Розвернись газеткою... Та і хуєта
пригадай: "Хто без сїха - хай пер-
ший кине камінь..." Не можна ж так...

Ром. Вже так не так, а скітчено...
Можко, Марку...

Мар. Не поспішай... Ти переконався,
що вона тебе не любить? Дру-
гого кохає? А я певний, що вона
скажача б одверто...

Ром. Що мені з того - кохає, чи ні...
ком... О, цієї зради я не можу пре-
нести!...

Мар. А ти певний, що це "зрада"? Ти
звсував, при їхніх обставинах
було?.. А їх наслідство?.. Це-зрада?

Ром. О, Боже!.. Що робити?

Мар. І тобі не сором? Скільки разів
смерті в віри дивився - і був спокійний,
а тут... Гангірка!..

Ром. Мажу, мажу! Там передо мною
була гризуча смерть, а тут... Душу,
віру вбито... Геть поховано! Що пе-
ред цим смерть? О, ти не збудиш
мене!..

Мар. Добре я розумію... Декай... Я зараз
прийду... Не можна як так... Ех, діти!

(Виходить)

Ява XIII.

Гам. А може справді Марко правий?
Господи, проясни мій розум! А хіба
я не винен? Кинув її безпомілку,
одинокую, без засобів до життя, без
підпораки... Ну, що ж? Була хива... З чим
не буває? Забутти, викреслити...
І знову щастя... Боже, як так мрі-
яв про цей куточок щастя! Забутти...
забутти... забути... Що?! Замз - в обіймах
другого?! О, ні... Брехня! І вона
мовчала! Кому вірити? Де шу-
кати правди?

Ява XIV.

Ольга (входить).

Ром. А, Олю... Дякую тобі, друже, за твою щирість... Я до цього часу не розумів тебе... Мені вночі спала з моїх очей... Я - поганий своїм, світлим.

Ольга Як-то?

Ром. (Не слухаючи) У кожного в житті бувають помилки, люби... О, як з гірко помилуєш! (Сіда на канану). Я ще вчинив щирої душі - і гірше вав своє життя...

Ольга (Сіда біля входу) Ма в ти риз?

Ром. Пуетка твій - і на душі і в серці... Ти багата, як інові бджілка упаде на воду? Таке бідне, нещасне! Напатися за кожний мисторок, за кожну гілку, щоб вивратися на суше місце... Накручує всі сили, бореться за своє життя... А

невблаганний струмок все більше
 і більше захопить свою жертву...
 Олю, і мене — не струмок, а бур-
 тива хвиле все міцніше і міц-
 ніше тече у вас... Допоможі,
 підтримай мене...

Ольга (на бік) От нагород за мої
 муки! (до когось) Романо! Я давно
 вже чекала на цю хвилину... Я жи-
 ла одного життя, йшла одним шля-
 хом... Багачко рабів і падала,
 але надів жеврію в моїй душі...
 Мій Романо, тобі потрібна моя
 допомога? Рахуй на мені... Я все тобі
 віддам... навіть життя...

Ром. О, друже мій вдячний! (Хоче
 обняти, відкинувшись). Ні, не
 те, не те... (Схотновсьяз, кадить)

Ольга (Здивована і ображена). Що це

апарат? ти жартуєш?

Рем. Ні... Я сьогодні хорий... Проєти мене... Іди... Я прийду до тебе... А тепер замири... Благарю тебе...

Ольга ?! ?

Рем. Іди... іди... Я з'ясу... Я прийду...

Ольга. Чудний ти... Звідси ти - я скажиш...
(Виходить).

Акта XV.

Рем. Не те... не те... Що робити?

Де та сілочка? За що ухотитись?

Тамо, що ти наробила?! Як радісно було раніше! Як мово було шрі-
йти до майбутні! Яким світ-
лим, веселим воно здавалося!

Твій голосок, як весняна пісня
жайворонка, як подих в'єтерця
Звенив і жападав у саму душу:

„Милий, ми все життя будемо

йти поруч і все віддало нашому
 рідному краю... "Що?!.. Рідному
 краю?" (Замислюється). Рідно-му
 кра-є-ві... так! Невже ж це -
 світ? Сонце? О, з мідна камаха!
 Копавець в своїй нікчемній душі,
 заривив в гніб свого серця, забув
 що тебе, мій бігний, зруч в такий
 краю! О Некоко-Іраїно! Своє щир-
 тив з відданою тобі - врятує
 мене і ти мене. Так, так... Все
 життя тобі, моя Студниці! Ти
 не брешеш! Не зачепиш болю
 святої віри! О-о! Так чеп з очей!
 Чеп із серця!! Кудед-на кове
 життя! (Йде до комоди, рившеся
 в папках). Так - оце її лист...
 (Рве). Дружин... (Рве). Картка!
 (Рве). А це? Щоденник?! Цікаво!

(Иде до столу, читає): „Умови жахливі
 - неможливі... Ще все пощадала... На
 хвала б на себе руки, коли б не жа-
 новит Романів: гекати його й не
 хидати йому. Сьогодні заарештува-
 ми, вивели в река... О, Боже, такого
 некла я ніколи не уявляла! Я
 мугахься все наші маде - укра-
 їнці: „кровитяке“ мірки, діти...
 Відпустили... Дема знайшла місця
 Замонського... Погрохот замордували,
 коли не вбдамаз йому... Більше
 гекати не маю... Ромцо!.. Не
 сила! Не сила гекати! Прости!
 Я рішила... Я уміраю... Прешкхь
 п. ірїї... Каже „заарештовано пов-
 станців... кровники в... Відпустити
 мене тільки „віс“... Інакше -
 загинуть справи, тисячі жертв...“

(Кридає) Так ось вона що! О, Боже!
 Це... це ж вона!.. Вона!.. Жерт-
 ва Веригів!.. За друзі своїх!.. О,
 я нещасливий!.. Повстання!.. Воля
 України!.. "Не буде такої жертви!"
 Убо робити!!

Два XVI.

(Враждаєть Шумський і Марко)
 Мар. От багатий, дурний! Це ж во-
 на... Далила!.. Пале тудию!.. Ма
 кажи́ть скорше...

Шум. Таке Романе! Це ми, ми
 винні... Ми вимагали, але тільки
 вона могла зробити... Вона вря-
 тувала нас... вона врятувала
 тисячі!.. Вона пожертвувала
 своєю речтю над Україною... Її
 імя золотими літерами зати-
 сале в наших серцях...

Марко. Память мати, дурни, Война-
ровського: „Я все віддав за Україну,
крім всього“... А Марта: „У мене
відай!“ Це ж найвища жемба!
А він - „Града“!

Ром. Так... так... Я власними ру-
ками розбив своє щастя! Галю!
Галю!... (Ханомом руками за голову).
О, я нещасний! Натварив! Бруд-
ним болотом кинув в найсвятішу
душу; розтонтав найкращу квітку.
Галю? Дивний світ, дивні люди!
Кожим тиасі віків... Цілоду
завоювали, скорили... А себе?
Мі ж раби, мі ж сири своїх
же забобонів... свої брехні...
Душа її, душа - всі найкращі
погуття, кожний рух душі, все
істота - а ба ж не мої?!

Я ж знаю це, відчуваю кожну
 хвилину... Проте і я зробив, що
 намеркало по шаблону... Страшну
 самопожертву, найвищу любов
 до батьківщини, найглибшу трагедію
 душі - я прийняв за що? Я ро-
 зумів мимодраму! О, нещасний!
 Гамлю, Гамлю!... Я робити тебе
 Вершес!... Я кохав тебе! Мо-єніт
 віків... хараба... Вона затемнила
 мій розум... замутила голос
 серця... Менше я видужав! Змо-
 єї душі звалилася гора - і мені
 легко, радісно! Я знову подихав!
 У мені сонечко усміхнулося... де
 де вона, моя мета глибока!
 Гамлю, Гамлю! Який я сніпний був!
 (А ушко видігав).

Два XVII.

Марко. Кадимо, н. южю... В уин дами
свободны кружледа смерть, але
ржете кохання і свтний ро-
зум. прелюбни ії... Кадимте...
(Видкодыт)

Два XVIII.

Таміс (по хвилі, відринст. двезі з ку-
ні; баритъ, що кіког жема - входить).
Яке рудне, дивне життя! Це впра
мадина жма, почала... Цеє світі
здавател рідкою см'єю... погуван-
ся велетенські сили... Здавалося
їм кінець жема!.. А свободні?...
теперва, пустота... Ветакня
кошаха мічніше... Котілаїхатт
до батька - не мому... Не мому
кинутт цих кімнаток, де про-
їшли найкраці хвилини... де

Решан... Ромцю, любий, я ж-та
сама, твоя залочка... В моїм
взусі тільки ти... А те... те
над мої сили було... Але... хай
буде так... Добродут, щастя
держави вимагають жертв, кро-
ви, страждань... (Вістає з комо-
ди самопала). Як тяжко кидати
миле, рідне... Але... Що ж дає?...
Остання гарка дошита... Остання
ніска просвієна... Зарівний був
сон - о, яке пробудження! Ві
остання діє комедії!.. Рідний
Криво, тобі віддаю свою гесь,
тобі віддаю і життя! Ром-
цю, проєти твою нещасну залю!
(Хоче ступитися, Роман кутко
вбігає про сто)

Два XIX

Ром. (Шубиває самопала) Залю!

Свѣта дитино! Прости! (Обіймає)
 Забудь, що було... Я твій, а ще він
 те кохав тебе!..

Тамі (Мовить, однаре лице' просякно-
 сивея. Лагідна усмішка).

Р.О.М. (Цілує руки). Мо-жа куртови-
 на була... менш все ясно... Ми
 з шетим сизем підемо на наве
 життя! Залогко, нас щастя чекає...

Тамі. Ти кошев кажав, що щастя
 даршес тільки чрез муку, стра-
 ждання... Його треба вибороти...
 Мобий!.. Ми право на нього
 здобути!..

(Жапує обіймає. Новий туплюх).

Завіса.

Кінець.